

**AFYONKARAHİSAR KEÇE SANATINDA
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR VE
GÜLENAY YALÇINKAYA ÖRNEĞİ**

Merve ATA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN

Eylül, 2022

Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AFYONKARAHİSAR KEÇE SANATINDA
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR VE
GÜLENAY YALÇINKAYA ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Merve ATA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN

AFYONKARAHİSAR, 2022

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Afyonkarahisar Keçe Sanatında Güncel Yaklaşımlar ve Gülenay Yalçinkaya Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/09/2022

İmza

Merve ATA

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Merve ATA
	Numarası	180658110
	Anabilim Dalı	Disiplinlerarası Sanat ve Tasarım
	Programı	Sanat ve Tasarım
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Afyonkarahisar Keçe Sanatında Güncel Yaklaşımlar ve Gülenay Yalçınkaya Örneği	
Tez Savunma Sınav Tarihi	26/09/2022	
Tez Savunma Sınav Saati	16:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

AFYONKARAHİSAR KEÇE SANATINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR VE GÜLENAY YALÇINKAYA ÖRNEĞİ

Merve ATA

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

Eylül, 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN

El sanatları içinde önemli ve köklü bir geçmişe sahip keçe sanatı kültürel değerlerimiz ve geleneksel sanatlarımızdan biridir. Kullanım alanının genişliği nedeniyle keçe, günlük yaşamın bir parçası olarak varlığını bugünde sürdürmektedir. Ancak keçecilik, günümüzde sayıları azalan keçe zanaatkârları ve keçe sanatıyla ilgilenen tasarımcıların ürettikleri ürünlerle devam etmektedir. Bu nedenle keçe sanatını tekrar hatırlatmak ve yaymak amacıyla “Afyonkarahisar Keçe Sanatında Güncel Yaklaşımlar” konusu araştırılmıştır. Afyonkarahisar, keçe sanatına gönül vermiş sanatçıları sayesinde 2022 yılında keçe coğrafi işaret tescilini alarak keçe alanında önemli bir adım atmıştır. Afyonkarahisar keçe sanatçıları keçe sanatında güncel yaklaşımlar ve teknikler sergileyerek unutulmaya yüz tutmuş olan keçe sanatını daha çok göz önünde tutulmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Kültür Bakanlığı Sanatçısı olan Gülenay Yalçinkaya, araştırmaya örnek teşkil etmiştir. Gülenay Yalçinkaya Afyonkarahisarlı geleneksel tepme keçe ustaları tarafından kadın keçeci kalfası olarak ilan edilmiştir. Keçe alanında yapmış olduğu sosyal faaliyetler ve geleneksel yöntemlerle beraber kullandığı güncel teknikler sayesinde çeşitli tasarımlar üretmiştir. Bu çalışmada tarama, gözlem ve sözlü görüşme yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Gülenay Yalçinkaya’ya ait 295 eser incelenmiş, tezde ise 43 esere yer verilmiştir. Araştırmanın evreni Afyonkarahisar keçe sanatçıları, örnekleme ise 2013 yılında T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı unvanı alan Afyonkarahisar keçe sanatçısı Gülenay Yalçinkaya ve 43 eseridir.

Anahtar Kelimeler: Keçe, yün, kepenek, el sanatları, sepki.

ABSTRACT

CURRENT APPROACHES IN FELT ART IN AFYONKARAHISAR AND GÜLENAY YALÇINKAYA

Merve ATA

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ART AND DESIGN

September, 2022

Advisor: Assist. Prof. Dr. Sultan SÖKMEN

Felt art, which has an important and deep-rooted history among handicrafts, is one of our cultural values and traditional arts. Due to its wide area of use, felt still exists today as a part of daily life. However, felt making continues with the products produced by felt craftsmen and designers who are interested in the art of felt. For this reason, the subject of "Contemporary Approaches in Afyonkarahisar Felt Art" has been researched in order to remind and spread the felt art. Thanks to its artists who have devoted themselves to the art of felt, Afyonkarahisar has taken an important step in the field of felt by obtaining the felt geographical indication registration in 2022. Afyonkarahisar felt artists have made the felt art, which has sunk into oblivion, to be taken into consideration more by exhibiting contemporary approaches and techniques in the art of felt. In this context, Gülenay Yalçinkaya, an artist of the Ministry of Culture, set an example for the research. Gülenay Yalçinkaya was declared as a female felting journeyman by traditional kick felt masters from Afyonkarahisar. She has produced various designs thanks to the social activities she has done in the field of felt and the up-to-date techniques she uses together with traditional methods. In this study, scanning, observation and oral interview methods and techniques were used. 295 works of Gülenay Yalçinkaya were examined and 43 works were included in the thesis. The universe of the research is Afyonkarahisar felt artists, the sample is Afyonkarahisar felt artist Gülenay Yalçinkaya, who was awarded the title of Intangible Cultural Heritage Carrier by the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey in 2013, and her 43 works.

Keywords: Felt, wool, kepenek, handicrafts, seпки.

ÖN SÖZ

Sanat insanın doğasında önemli bir unsurdur. Keçe sanatı ise insanoğlunun sanatsal ve kültürel anlamda geçmişten bugüne izlerini taşır. Bu denli köklü bir geçmişe sahip olan bir sanatın değer görmemesi, unutulmaya yüz tutması kültürümüz ve gelecek nesiller adına büyük bir kayıptır. Çalışmanın amacı keçe sanatında gelenekselin dışında güncel teknik ve yaklaşımları insanlara tanıtarak farkındalık yaratmak, hobilerine ve günlük yaşamlarına daha çok aktarmalarını sağlamak böylece değerli sanatımızı yeni tasarımlarla geleceğe aktarmaktır.

Çalışmamın başından sonuna kadar ilgisini, bilgisini, tecrübelerini ve yardımını her daim gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN'e, sorularımı cevapsız bırakmayan bilgisiyle beni her daim aydınlatan hocam Doç. Dr. Ülkü KÜÇÜKKURT'a, tezimin konusunda yer almayı kabul eden ve ihtiyacım olan her anda gerek telefonlarını gerek atölyesinin kapısını sonuna kadar açan, vaktini ve tecrübelerini esirgmeden paylaşan hocam Gülenay YALÇINKAYA'ya, çalışma sürecimde bana her zaman destek ve yardımcı olan annem Nurdane ATA ve babam Kiramen ATA'ya ayrıca destek olan herkese saygı ve sevgilerimi sunarım.

Merve ATA
2022, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KEÇENİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. KEÇENİN TANIMI.....	3
2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE KEÇE VE KEÇECİLİĞİN TARİHİ.....	4

İKİNCİ BÖLÜM AFYONKARAHİSAR'DA KEÇE VE KEÇECİLİK

1.AFYONKARAHİSAR'DA KEÇECİLİĞİN TARİHÇESİ VE AFYONKARAHİSAR KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ.....	6
2. AFYONKARAHİSAR'DA KEÇENİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN KULLANIM ALANLARI.....	8
3. AFYONKARAHİSAR KEÇECİLİĞİNDE KULLANILAN YÜNLER.....	8
4. AFYONKARAHİSAR KEÇELERİNİN TEKNİK VE MOTİF ÖZELLİKLERİ.....	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KEÇE YAPIM AŞAMALARI

1. YÜNÜN ELDE EDİLMESİ.....	15
2. YÜNÜN RENKLENDİRİLMESİ.....	19
3. KEÇE YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇ/GEREÇLER.....	20
3.1. HASIR.....	20

3.2. KALIP İPİ.....	21
3.3. ÇUBUK/SEPKİ.....	21
3.4. SU KABI-SABUN.....	22
3.5. RENDE.....	22
3.6. MAKAS.....	23
3.7. KALIPLAR.....	24
3.8. BASKI KALIBI.....	25
3.9. YÜN DİTME/TARAMA/HALLAÇ MAKİNESİ.....	26
3.10. YÜN TEPME MAKİNESİ.....	26
3.11. YÜN PİŞİRME MAKİNESİ.....	27
4. KEÇE ÜRETİM AŞAMALARI.....	28
4.1. ÖN HAZIRLIK.....	28
4.2. YÜN SAÇMA VE HASIR SARMA.....	29
4.3. TEPME.....	31
4.4. PİŞİRME.....	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR KEÇE SANATINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

1. AFYONKARAHİSAR KEÇE EL SANATLARINI YAŞATMA VE GELİŞTİRME DERNEĞİ.....	34
2. KEÇE KURSLARI.....	38
3. KEÇE SANATÇILARI.....	38

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜLENAY YALÇINKAYA VE KEÇE SANATINA GÜNCEL YAKLAŞIMLARI

1. HAYATI.....	47
2. KEÇE SANATI HAKKINDA FİKİR VE DÜŞÜNCELERİ.....	49
3. KEÇE ALANINDA SOSYAL FAALİYETLERİ.....	50
4. KULLANDIĞI TEKNİKLER.....	53
4.1. EKOPRİNT (EKOLOJİK BASKI) TEKNİĞİ.....	53
4.2. KERTİKLİ KEÇE TEKNİĞİ.....	56
4.3. KUMAŞ KEÇELEŞTİRME TEKNİĞİ (NUNO FELT).....	57
4.4. KEÇE NAKIŞI (İĞNELİ) TEKNİĞİ.....	58

4.5. SHİBORİ TEKNİĞİ.....	60
4.6. PREFELT TEKNİĞİ.....	61
4.7. UPWOLFİNG TEKNİĞİ.....	61
4.8. ÜÇ BOYUTLU OBJE VE FİGÜRLER.....	64
5. GÜNÜMÜZ TEKSTİLİNE UYARLAMASI VE GÜNCEL YORUMLARI.....	66
5.1. AYAKKABI – PATİK.....	66
5.2. ÇANTA.....	68
5.3. KIYAFET/GİYİM.....	69
5.4. ŞAPKA.....	74
5.5. FULAR/ŞAL.....	77
6. TABLO VE DİĞER ESERLERİ.....	80
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesine bağlı Tatarlı beldesinde çıkarılan tümülüs ahşap parçaları ve üzerinde keçe başlıklı figür resimleri.	6
Şekil 2. Pıtrak motifleri ve çizimi.	11
Şekil 3. Çift taraflı tarak motifi ve çizimi.	12
Şekil 4. El motifi ve çizimi.	12
Şekil 5. Parmak motifi ve çizimi.	12
Şekil 6. Muska motifi ve çizimi.	13
Şekil 7. Akrep motifi ve çizimi.	13
Şekil 8. Koçboynuzu motifi ve çizimi.	14
Şekil 9. Genevir gölü motifi ve çizimi.	14
Şekil 10. Kafesli göl motifi ve çizimi.	15
Şekil 11. Akören kasabasında bulunan Yılmaz Eşsiz ve oğlu Eyüp Eşsiz'in çoban evi. 15	
Şekil 12. Çoban evinin girişinde bulunan mutfak alanı.	16
Şekil 13. Çoban evi odası.	16
Şekil 14. Koyun ahır.	17
Şekil 15. Koyunların kırkımı.	17
Şekil 16. Kırkım makasının kullanımı.	18
Şekil 17. Kırkım için kullanılan malzemeler. Soldaki makas, sağdaki ise makas bilemek için kullanılan gayrak.	18
Şekil 18. Hasır.	20
Şekil 19. Hasırın kalıp ipi ile sarılması.	21
Şekil 20. Sepki.	21
Şekil 21. Su kabı.	22
Şekil 22. Kalıp sabun.	22
Şekil 23. Rende.	23
Şekil 24. Makas.	23
Şekil 25. Patik kalıbı.	24
Şekil 26. Ahşap sikke kalıpları.	24
Şekil 27. Ahşap şapka kalıbı.	24
Şekil 28. Ahşap desen baskı kalıbı.	25
Şekil 29. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan hallaç makinesi.	26
Şekil 30. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün tepme makinesi.	26
Şekil 31. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün pişirme makinesi.	27
Şekil 32. Gülenay Yalçinkaya atölyesinde desen oluşturma.	29

Şekil 33. İsmail Erkuş'un sepki ile yün saçma işlemi.	30
Şekil 34. Yünün hasıra sarılması.	30
Şekil 35. Hasıra sarılmış yünün ayak ile tepilmesi.	31
Şekil 36. Hasıra sarılmış yünün makinede tepilmesi.	31
Şekil 37. El ile pişirme işlemi.	33
Şekil 38. Ahmet Yaşar Kocataş'ın atölyesinde makinede pişirme işlemi.	33
Şekil 39. Derneğin binası ve birinci giriş kısmı.	35
Şekil 40. Derneğin binası ve ikinci giriş kısmı.	35
Şekil 41. Derneğin keçe atölyesi.	36
Şekil 42. Dernekte ebru yapan öğrenci.	36
Şekil 43. Ülkü Küçükkurt'un keçe çalışması.	40
Şekil 44. Ülkü Küçükkurt'un keçe çalışması.	41
Şekil 45. Ülkü Küçükkurt'un keçe çalışması.	41
Şekil 46. Sabriye Arpaözü'nün keçe tablo çalışması.	43
Şekil 47. Sabriye Arpaözü'nün keçe tablo çalışması.	43
Şekil 48. Sabriye Arpaözü'ne ait keçe şapka.	44
Şekil 49. Sevgi Tahmaz'a ait keçe yelek.	45
Şekil 50. Sevgi Tahmaz'a ait keçe çizme.	46
Şekil 51. Sevgi Tahmaz'a ait keçe şapka ve atkı.	46
Şekil 53. Gülenay Yalçinkaya'nın peştamal kuşanma töreni.	48
Şekil 54. Gülenay Yalçinkaya atölyesinde ekoprint için toplanmış bitkiler.	53
Şekil 55. Bitkilerin keçe üzerine yerleştirilmesi.	54
Şekil 56. Sıkıca bağlanan keçenin tencerede kaynatılması.	55
Şekil 57. Kaynatma işlemi sonrası keçenin açılması.	56
Şekil 58. Kertikli keçe.	57
Şekil 59. Kertik detayı.	57
Şekil 60. Kumaş keçeleştirme tekniği ile fular yapımı.	58
Şekil 61. Kumaş keçeleştirme tekniği ile fular yapımı.	58
Şekil 62. Keçe iğnesi.	59
Şekil 63. İğneli nakış uygulaması.	59
Şekil 64. Keçeye düğmeler bağlanması.	60
Şekil 65. Keçe kuruduktan sonra iplerin çözülerek düğmelerin çıkartılması.	60
Şekil 66. Shibori tekniği ile yelek yapımı.	61
Şekil 67. Upwofing tekniği için kullanılan delikli mat.	62
Şekil 68. Rulo keçenin deliklere sıkıştırılması.	63

Şekil 69. Mattan çıkartılan ham yünün keçeleştirilmesi.	63
Şekil 70. Upwofing tekniği ile yapılan keçe	64
Şekil 71. Keloğlan ve eşeği Karakaçan figürlerinin yer aldığı köy hayatı.....	65
Şekil 72. Keçi, kuzu ve Anadolu kadınına yansıtan figürler.	65
Şekil 73. Anadolu kültürünün ev ortamını yansıtan figürler.....	66
Şekil 74. Patik	66
Şekil 75. Keçe ayakkabı.	67
Şekil 76. Patik.	67
Şekil 77. Dikişsiz keçe çanta.....	68
Şekil 78. Keçe çanta.	68
Şekil 79. Kumaş keçeleştirme tekniği ile keçe çanta.	69
Şekil 80. İpek kumaş ile keçe giysi.	69
Şekil 81. Pamuklu kumaş ile keçe giysi.	70
Şekil 82. Keçe panço.	70
Şekil 83. İpek kumaş üzerine ekoprint ve kumaş keçeleştirme teknikleri ile tişört tasarımı.	71
Şekil 84. Kumaş keçeleştirme yöntemi ile tasarlanan elbise.	71
Şekil 85. Keçe çocuk elbisesi.	72
Şekil 86. İpek kumaş keçeleştirerek tasarlanan elbise.	72
Şekil 87. Cafe life ödül töreninde Gülenay Yalçinkaya'nın kendi tasarımı olan ve üzerinde taşıdığı keçe elbise.....	73
Şekil 88. Keçe kaban.	73
Şekil 89. Frig başlıklarından esinlenilerek üretilen başlık.	74
Şekil 90. El ile şekillendirilmiş keçe şapka.	74
Şekil 91. Sikke.....	75
Şekil 92. Sikke.....	75
Şekil 93. Keçeden çocuk şapkası.	76
Şekil 94. El ile şekillendirilmiş keçe şapka.	76
Şekil 95. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe şapka.	77
Şekil 96. Tel kırma ile işlenmiş keçe fular.	77
Şekil 97. Keçe panço.	78
Şekil 98. Keçe panço.	78
Şekil 99. Keçe omuz şalı.	79
Şekil 100. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe omuz şalı.....	79
Şekil 101. Keçe kırlent.	80
Şekil 102. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe kırlent.....	80

Şekil 103. Çocukluk adlı tablo.	81
Şekil 104. Su altı keçe tablosu.	82
Şekil 105. Kertikli keçe tablo.	82
Şekil 106. Afyonkarahisar yılık atları.	83
Şekil 107. Tatarlı tümülüsündeki ahşap firizler üzerindeki figürlerden oluşan tablo. ...	83
Şekil 108. Yaren leylek ile Adem amca hikâyesini anlatan tablo.	84
Şekil 109. Keçe yaygı.	84
Şekil 110. Keçe vazo.	85

GİRİŞ

Sanat bir iletişim yöntemidir. Bu yöntem toplumlar arası, kişiler ve gruplar arası olduğu gibi kişisel bir iletişim de olabilmektedir. Sanat ile ilgilenen bir kişi kendi iç dünyasını tasarımına aktarır. Böylece kendi iç dünyasıyla iletişime geçmektedir. Aynı şekilde yapılan tasarım ile farklı kişiler ya da toplumlar bu tasarımdan kendince yorumlar çıkartabilir ve sanatçı hakkında çıkarımlarda bulunabilmektedir.

Keçe, ilk çağlarda düşük maliyeti ve barınma konusundaki avantajlarından dolayı zorunlu bir hammadde olsa da zamanla gelişen teknoloji ve yerleşik hayat ile birlikte zorunluluktan çıkarak bir sanat dalı haline gelmiştir. Keçe geçmiş yıllarda çadır, kepenek, yer yaygısı olarak kullanılırken günümüzde artık aksesuar, giysi ve oyuncak gibi çeşitli alanlarda da kullanılmıştır.

Çalışmanın amacı keçe sanatı hakkında yapılan yenilikleri inceleyip aktarmak, kullanım alanlarının çeşitliliği hakkında bilgi vermek, kullanılan teknikleri ve malzemeleri anlatarak keçeye ilgi duyan kişilere ilham olmaktır. Bu sayede keçenin giyim, aksesuar, oyun, eğitim ve kültür aktarımı gibi birçok alanlarda sıklıkla kullanılmasını sağlamak, hayal gücüne bağlı olarak uygulanabilecek çeşitli yöntemlerle birlikte ortaya çıkacak sanatsal eserler olabileceğini göstermek tezin temel amaçlarındandır.

Tez konusunda ele alınan problem keçe sanatının insanlar tarafından giderek azalan kullanımı, keçenin gerektiği kadar tanınması ve keçeye olan önyargılardır. Araştırmada bu problemleri çözmek adına keçede uygulanan yöntem, teknikler, malzemeler ve Afyonkarahisar'daki güncel yaklaşımlar anlatılmıştır. Yapılan anlatımlara örnek teşkil etmesi adına Gülenay Yalçınkaya, sosyal faaliyetleri ve eserleri de incelenerek görsellerle birlikte aktarılmıştır.

Gülenay Yalçınkaya'nın keçede kullanmış olduğu teknik ve yöntem çeşitliliği sanatın yenilikçi bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Gülenay Yalçınkaya, bu değerli el sanatının durağan kalmaması, gelecek nesillere aktarımı için güncel yaklaşımlarla tasarımlar oluşturarak keçenin kültür, sağlık ve sanat açısından önemini vurgulayan önemli bir sanatçıdır. Keçe sanatına gönül vererek nesillerdir keçe üretimi yapan ustalardan yani işin ehlinde öğrenmiştir. Keçeye olan ilgisi, merakı ve zamanla gelişen tecrübe ve yeteneği sayesinde ustası Ahmet Yaşar Kocataş tarafından ilk kadın keçe kalfası ilan edilerek peştamal kuşanmıştır. Zamanla keçeye verdiği emek ve yapmış

olduğu tasarımlar neticesinde kendi markasını oluşturmuş aynı zamanda da 2013'te T.C Kùltür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Somut Olmayan Kùltürel Miras Taşıyıcısı" unvanı verilmiştir.

Bu çalışmada tarama, gözlem ve sözlü görüşme yöntem ve teknikleri kullanılarak, Gülenay Yalçinkaya'nın yapmış olduğu 295 eser incelenmiştir. Araştırmanın evreni Afyonkarahisar keçe sanatçıları, örnekleme ise Afyonkarahisar keçe sanatçısı Gülenay Yalçinkaya ve 43 eseridir.

Tezin ilk bölümünde keçenin tanımı ve tarihsel gelişimine, ikinci bölümde Afyonkarahisar'da keçe ve keçecilik hakkında bilgilere, üçüncü bölümde keçenin yapım aşamasına ve kullanılan araç gereçlere, dördüncü bölümde Afyonkarahisar keçe sanatçılarına, bu kapsamda açılan dernek ve kurslara yer verilmiştir. Gülenay Yalçinkaya'ya beşinci bölümde detaylı bir şekilde yer verildiğinden dolayı keçe sanatçıları bölümünde değinilmemiştir. Beşinci ve son bölümde güncel yaklaşımlara örnek olarak keçe sanatçısı Gülenay Yalçinkaya'ya yer verilerek hayatı keçe sanatı hakkındaki görüşleri, sosyal faaliyetleri kullandığı teknikler ve eserleri anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KEÇENİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. KEÇENİN TANIMI

Sözlükteki anlamından da anlaşılacağı gibi el sanatları, dilimizde sanat kavramını içerse de anlam açısından sanat ibaresinden çok zanaat üzerine dayalı olan bir tasarım alanı olarak tanımlanabilmektedir (Ilgın, 2011: 11).

Yapağı; koyun, tiftik, keçi vb. hayvanların kırkımı sonrası ortaya çıkar ve yünün işlem görmemiş, temizlenmemiş, kirlili halidir. Keçi kılı veya yapağının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaşa keçe denilmektedir (Yalçınkaya, 2009).

Endüstrinin yaygın olmadığı dönemlerde, insanların keşfettiği bu hammadde, küçük baş hayvanların postunun tıraşlanması/kırılması ile elde edilmektedir. Isıyı içinde tutabilen, organik liften yapıldığı için iklimsel şartlara dayanıklı, hava aldırabilen, yanmayan, toprakta çürümeyen, sıkıştırılmış kılcal yapısı sayesinde aldığı darbelerle dayanıklı ve uzun ömürlü bir tekstil kumaştır. Sabunlu su ile sıkıştırılarak istenilen forma getirilebilen keçe, günlük yaşamdaki ihtiyaçlardan dolayı giyim, yer sergisi, barınma gibi birçok alanda kullanılmıştır (Ovacık, 2016: 157).

Yetiştirilen hayvanların yapağıları değerlendirilerek tepme keçe ile giyim ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesinin yanı sıra satış, pazarlama yaparak aile ve ülke ekonomisine katkıda bulunulmuştur. Keçenin kullanım alanının geniş olması, dayanıklı ve sıcak/soğuk mevsimlere karşı kullanışlı olması, halkın yaşamları üzerindeki etkinliğini artırmış ve nesilden nesile aktarılmasında önemli ölçüde rol oynamıştır.

Keçenin en temel hammaddesi hayvansal lif grubundan olan yün lifidir. Keçe, hayvansal liflerden yünün basınç, ısı, sabun, nem, ile birbirlerine kenetlenmesi ile oluşturulan dokudur (Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022).

Keçeleşme; merinos, deve yünü, tiftik, vb. deri ürünü olan hayvansal yani keratin (saç, deri, tırnak, boynuz, toynak ve yün gibi alanlarda bulunan yapısal protein) yapılı liflerde görülmektedir. Bu özellik bitkisel liflerde, ipekte, madensel ve yapay liflerde bulunmamaktadır. Yün lifleri pürüzlü bir yapıya sahiptir ve bu pürüz, liflerin birbirine kenetlenmesini sağlar bu sayede keçeleşme meydana gelmektedir (Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022). Keçe, hammaddesi olan yünden dolayı tamamen doğal bir kumaştır. Keçenin ses, ısı, ışık, nem ve elektrik yalıtımı özellikleri vardır (Yalçınkaya, 2009: 5).

Keçenin ilk defa nasıl kullanıldığı ve yapımı üzerine kesin bilgiler olmamasına karşın, “keçe” kullanımına ve sözcüğüne dair en eski yazılı belge Homeros’un İlyada adlı eserindedir. Destanda sözü geçen keçe başlığın, Hitit kabartmalarında betimlenen soyluların ve tanrıların başlıkları olma olasılığı oldukça fazladır. M.Ö. III. Yüzyılda Pazırık Kurganı’ndan çıkarılan eserlerin içerisinde oldukça detaylı işlenmiş keçelerin olması sebebiyle, bu yüzyıldan daha öncesinde Orta Asya Türklerinin konar-göçer hayatlarının parçası olarak tarihe geçtiği öngörülmektedir (Özhekim, 2009: 123-124).

2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE KEÇE VE KEÇECİLİĞİN TARİHİ

Orta Asya’dan bugüne kadar varlığını sürdüren Keçecilik mesleği, kültürümüzün bir parçası olarak, Anadolu’da, babadan oğula aktarılan bir ata sanatı geleneği şeklinde, tepme keçe atölyelerinde yaşatılmaya devam edilmektedir (İlgin, 2011: 13).

Türkler, Orta Asya ve Anadolu’da oluşturdukları medeniyetler sebebiyle büyük ve zengin bir kültüre sahip olmuş ve bu kültürü gittikleri her yere taşımışlardır. Bu durum, Anadolu’nun el sanatları birikimi ile zengin ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak duyurulmasında önemli bir etken olmuştur. Bunun yanında Anadolu’nun Asya’yı Avrupa’ya bağlayan bir köprü konumundaki coğrafi konumu ve buranın ticaret ve göç yolları üzerinde bulunması, bu bölgedeki el sanatları hazinesinin de artmasında büyük etkisi olmuştur (İlgin, 2011: 11).

M.Ö. 3. ve 4. Yüzyıllarda, Ön Türkler’den başlayarak İskit, Hun, Göktürk, Uygur, Oğuz Türklerinde kullanılan keçe ürünleri toplumun yapısı ve kültürü hakkında ipuçları vermektedir. Her devlette kullanım alanı farklı olsa da keçe, bütün kültürleri etkilemiştir (Uğurlu, 2005:10).

Anadolu’nun Türklere açılan kapısı olan 1071 Malazgirt Savaşı ile birçok Oğuz ve Türkmen boyu bu topraklara yerleşmiştir. Anadolu topraklarında varlığını sürdüren Anadolu Selçuklu Devleti, Türklerin burada düzenli bir şekilde yerleşmesinde büyük katkısı olmuştur. Türklerin bir kısmı yerleşik düzene geçmiş; bir kısmı ise konar-göçer yaşamına devam etmiştir (Uğurlu, 2005:10). Yerleşik hayata geçenler evlerinde, göçebe hayat yaşayanlar ise çadırlarında keçe kullanımını sürdürmüşlerdir.

Geleneksel tekniklerle oluşturulmuş en eski keçe örnekleri M.Ö. 4 ve 3. yüzyıllarında Pazırık Kurganları’nda görülmüştür. Bu eserlerdeki tepme keçeler, aplike yöntemi ile süslenmiştir. Pazırık kurganları, Türk el sanatlarının önemli eserlerinin bulunduğu mezarlardır. İlk kazılarla 1. Kurgan ortaya çıkarılmıştır. Mezarın içinde soğuk

iklimden kaynaklı donma olayı gerçekleştiğinden dolayı, birçok eşya çürümeden bugüne ulaşabilmiştir. (Çeliker, 2011: 2).

Noin Ula kurganlarında, zemin, çatı, duvarın, keçe, ipek ve yünlü kumaşlarla kaplandığı görülmektedir. Kurgandaki en önemli eserlerden biri, tabutun altında bulunan keçe yaygıdır (İlgin, 2011: 20).

Üçüncü Kurgan'da, kıyafetlerin fiyonk şeklinde düğümlemiş kuşakları da vardır. Türklerin sonraki dönemlerde kaftan olarak isimlendirdikleri uzun giysiler, Pazırık Kurganlarında da görülmektedir (Çeliker, 2011: 2).

Pazırık'ta rastlanan en değerli eşyalar tekstil eşyalarıdır. Burada görülen halılar, dünyanın en eski halılarıdır ve dikkat çeken bir güzelliğe ve kaliteye sahiptirler. Bu yaygıların üzerine işlenmiş motifler belli bir yerden alınmış örnekler değil, aksine çok yaygın bir geleneğin üretimleridir (Derebaşo, 2016: 17).

Pazırık Kurganlarında ele geçirilen keçe çizmeler, çoraplar, taraklar, çalgılar, gözgüler (aynalar) o dönemin Türk yaşamı hakkında ipucu vermektedir. Keçe çizme ve çorap, göçebe Türklere has kültür unsurudur. Pazırık ve Noyun Ula aksesuarları ile günümüz Türkmen ve Kazak aksesuarları arasında ilgi çekecek şekilde benzerlikler bulunmaktadır (Çeliker, 2011: 2).

Keçenin, geçmişte taşıma, giyinme, barınma, örtünme ve atıcılıkta kullanılan aksesuarlarda, ısıyı koruma amacıyla günlük hayatta yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmüştür. Günlük eşyalarda genellikle deriyle beraber kullanılmıştır. Geçmişte Ege bölgesinin Afyon, Balıkesir, Konya, Turgutlu, Ödemiş, Tire, Manisa gibi yerleşim yerlerinde ve Doğu'da Erzurum, Kars, Aksaray ve Urfa gibi illerde sıklıkla keçe üretimi yapılmıştır. Askeri giysilerde ve halk arasında başlık olarak kullanılmasında da keçe kumaş kullanılmıştır (Ovacık ve Gümüşer, 2016: 158).

Geçmişten günümüze kadar Keçe sanatı değişim ve dönüşümlere uğrasa da geleneksellikten hiçbir zaman kopmamıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte metropol kentlerde kullanım alanı daralsa da kırsal kesimlerde varlığı devam etmektedir (Eraydın, 2019: 17).

İKİNCİ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR'DA KEÇE VE KEÇECİLİK

1. AFYONKARAHİSAR'DA KEÇECİLİĞİN TARİHÇESİ VE AFYONKARAHİSAR KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ

Keçe sanatı, yüzlerce yıllık, eski bir Türk halk sanatıdır. Günümüzde bu sanat, geleneksel haliyle Çin'de, Tanrıdağları'nın yamaçlarında yaşayan konar-göçer Türkler tarafından canlı bir biçimde yaşatılmaktadır. Anadolu'da ve Orta Asya'daki çeşitli Türk topluluklarında uygulanmakta olan Keçecilik, Afyonkarahisar'da da çokça görülmektedir (Nasrattinoğlu, 1991: 53).

Şehrin bulunduğu topraklarda keçenin, Türklerden önce de kullanıldığından bahsedilebilir. M. Ö. 500'lere tarihlenen Tatarlı Tümülüsü ahşap frizlerine resmedilen at eyerlerinin ve Pers başlıklarının keçe olduğu düşünülmektedir ve bir örneğine Şekil 1'de yer verilmiştir. Afyon Müzesi'nde sergilenen Çavdarlı heykel grubunda görülen Frig (M.Ö.750-300) hayatı hakkında ipuçları veren Çoban Attis Başı ve Kral – Tanrı Midas gibi örneklerde de başlıkların keçe olduğunun varsayılması, bu topraklarda eskiden de keçenin olduğunu göstermektedir (İlden ve Akçora, 2012: 123).

Şekil 1. Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesine bağlı Tatarlı beldesinde çıkarılan tümülüs ahşap parçaları ve üzerinde keçe başlıklı figür resimleri.

Kaynak: tarihvearkeoloji (2014).

Türk toplumlarındaki yeri oldukça önemli olan keçecilik, son zamanlarda yurdumuzda uygulanırlığı azalmış geleneksel el sanatlarımızdan bir tanesidir. Şanlıurfa, Afyonkarahisar, Konya, İçel, Kahramanmaraş, Tire vb. şehirlerde keçe yapımı az da olsa görülmektedir. Çeşitli nedenlerle keçe sanatına devam etmeyen veya hala direnerek Keçeciliği meslek olarak devam ettiren pek çok sanatkar ve usta bulunmaktadır (Başaran ve Çolak, 2011: 159).

Günümüzde Afyonkarahisar'da keçecilik mesleğine keçeciler çarşısında devam edilmektedir aynı zamanda geleneksel tepme keçe tekniği ile uygulanan keçe ürünler ve kepenekler halen keçeciler çarşısından pazarlanmaktadır (Erkuş Keçecilik, sözlü görüşme, 2022). Afyonkarahisar, keçecilik sanatının yıllardır yapıldığı önemli illerden bir tanesidir. Şehirde el sanatları, önceki zamanlarda o sanatın ismiyle adlandırılan çarşılarında yaşatılmıştır fakat el sanatlarının zamanla azalmasından dolayı bu çarşılarında başka mesleklerde yapılır hale gelmiştir (Ateşok 've Başaran, 2017: 1801).

Afyonkarahisar'da ki keçeciler, Keçeciliği genellikle usta-çırak, baba-oğul ilişkisi içerisinde aktarmışlardır. Daha küçüklükten başlayan çıraklık altı yedi yıl sürmüş ve kalfalığa geçiş için ustadan izin almak gerekmiştir. Günümüzde Afyonkarahisar' da keçe ustalarının yanında çırak olarak yetişecek kimse yoktur. Bu durum da keçe sanatının yok olma riskinin yüksek olduğunu gösterir (Yalçınkaya, 2009:68).

Geçmişte tamamen insan gücüne dayalı olan Keçecilik, Afyonkarahisar' da 1940'lı yıllarda yün tarama makinesinin, 1965'de kalıp tepme makinesinin, 1972'de keçe pişirme makinesinin Afyonkarahisar'da bulunan bazı keçecilerin atölyelerine girmesi ile keçecilerin keçeyi hamamda pişirmesi işlemi böylece sona ermiştir (Küçükkurt ve Oyman, 2018:57). Hayvancılık mesleğinin azalması, teknolojik gelişmelerin ilerlemesi ile birlikte seçeneklerin çoğalması neticesinde Afyonkarahisar'da keçecilik olumsuz yönde etkilenmiştir. Eskiden 150'ye ulaşan dükkân sayısı yerini 6 dükkâna bırakmıştır (Yalçınkaya, 2009:70).

Birçok çırak yetiştiren ve keçe sanatını bildikleri ve öğrettikleri ile yaşatmaya çalışan, yapmış olduğu çalışmalarla keçe sanatına farklı yorumlar getirilmesine de yardımcı olan Yaşar Kocataş da aktif olarak dükkânında keçe yapmayı sürdürmese de dükkânına kilit vuramıyor ve her gün gitmeye devam ediyor (İlden ve Akçora, 2012: 124-125).

Keçe atölyelerinde üretilen keçe ürünler incelendiğinde Afyonkarahisar; Mevlevilikte kullanılan keçe ürünlerin üretilmesi, modern hayatta tercih edilen birçok ürüne (şal, yelek vb.) keçenin entegre edilmesi, dizi ve film sektörüne yönelik keçe ürünlerin üretilmesi, dalama (kaşıntı), keçenin inceltilmesi ve koku giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve son olarak da yaşayan insan hazinesi olarak tescillenen bir ustaya sahip olması açısından diğer merkezler ve ürünlerle farklılık göstermektedir (Koca vd., 2018: 946).

2. AFYONKARAHİSAR DA KEÇENİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN KULLANIM ALANLARI

Birçok uygarlığın hüküm sürdüğü Afyonkarahisar'a Türkler yerleşerek kültürlerini buraya taşınmıştır. Orta Asya'dan getirdikleri keçe çadır geleneğinin izlerini günümüzde görmekteyiz. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden kavimlerin kullandığı çadır tipi yaygın olan kubbeli çadırlardır. Ana yapılarının aynı olmasına karşın bu çadırlar değişik yerlerde yurt, topak ev, ak ev ve keçe çadır gibi farklı isimler almaktadır. Değişik Türk boyları tarafından kullanılan bu ortak çadır tipi ancak ayrıntılarda farklılık göstermektedir (Küçükkurt ve Oyman, 2018: 39).

Keçenin kullanılabilir ve giyilebilir olması onun geleneksel özelliğinden farklı yorumların eklenmesine sebep olmuştur. Günümüzde keçe sanatı artık birçok alanda tercih edilmeye başlanmıştır. Bir çeşit termos görevi gören ve süt kazanlarına sarılan süt keçesi, ayakkabı keçesi, yörüklerin ve göçerlerin bebeklerini kundaklamada tercih ettikleri sargı keçesi, avcıların kullandığı tapa, çeyiz ve eşya taşımaya yarayan yük keçesi haricinde yalıtımdan iç dekorasyona, aksesuardan giysiye kadar birçok alanda tercih edilmiştir (İlden ve Akçora, 2012: 125-126).

Şanlıurfa, Konya, Balıkesir, Afyonkarahisar, İzmir-Tire, Kars, Manisa, Erzurum, Kars, Kahramanmaraş ve Isparta-Yalvaç gibi il ve ilçeler keçe sanatında ön plana çıkmaktadır. Bu bölgelerde geleneksel uygulamalar ile keçeden çoban kepeneği, yer yaygısı, seccade, aba, başlık, çadır, kapı keçesi, yelek, yük keçesi, yatak keçesi, süt ve muz keçesi, Mevlevilikte sikke, eyer ve semer keçesi, arakiye ve haydariye ile beraber develer için havutluk üretilmektedir (Koca, 2018: 946).

3. AFYONKARAHİSAR KEÇECİLİĞİNDE KULLANILAN YÜNLER

Keçe yapımında kullanılacak yün sayısı birden fazladır. Bu yünlerin elde edildiği hayvanlar ise iklim koşullarına göre farklı ülkelerde yetiştirilebilmektedir. Keçeleşmenin olduğu yün çeşitleri aşağıdaki gibidir;

Merinos Yünü: Merinos koyunlarının büyük çoğunluğu Avustralya'da yetiştirilmektedir ve merinos koyunlarından elde edilen yün, her türlü farklı türde giysi ve endüstriyel malzeme yapmak için kullanılmaktadır. **Kaşmir Yünü:** Kaşmir, en pahalı ve lüks yün türlerinden biridir. "Kaşmir" adı, kaşmir yünü tedarik eden tüylü keçilerin geldiği yer olan Hindistan'ın Keşmir bölgesinden gelmektedir. **Tiftik Yünü:** Tiftik yünü, inanılmaz derecede kalın, dalgalı yünlere sahip olan tiftik keçilerinden gelir. **Alpaka Yünü:** Genç alpaka 15 mikron kadar küçük tüyler

verebilir, ancak alpaka yünü yaşlandıkça pürüzlü hale gelir ve bu da daha eski alpakaların saç liflerini giyim amaçlı kullanılamaz hale getirir. Deve Yünü: Deve yünü inanılmaz derecede yalıtıcıdır, ancak aynı zamanda diğer yün türlerinden daha az dayanıklıdır. Deve tüyü nispeten sert olduğundan, cilde doğrudan temas eden giysiler için pek uygun değildir. Ham Yün: Kuzu yünü olarak da bilinen işlenmemiş ham yün, kuzunun ilk kırılmasından elde edilen yündür. Angora Yünü: Angora yünü, inanılmaz derecede ince ve yumuşak saçlar üreten özel bir tavşan türünden gelir. Bu tür yün çok pahalıdır ve onu üreten tavşanlar genellikle insani koşullarda tutulmaz. Vicuna Yünü: Vicuna yünü, Peru hükümetinin nesli tükenmekte olan bu türü koruma girişimlerine bağlı olarak var olan en pahalı yün türüdür. Lama Yünü: Lama yünü genellikle tene yakın giyilemeyecek kadar pürüzlüdür. Ancak dış giyim için uygundur. Qiviut Yünü: Qiviut, Alaska'ya özgü bir tür misk öküzüdür. Bu hayvanın ürettiği lifler çok sert olsa da koyun yününden sekiz kat daha yalıtıcıdır. (Atilla Tekstil, 2020).

Türkiye'de koyun yetiştiriciliği yün için değil koyunun eti ve sütü için yapılmaktadır. Yünü keçe için elverişli olan kuyruklu koyunlar 1 yavru verirken, ırkı değiştirilmiş pırtı koyun 2-3 yavru vermektedir. Bundan dolayı çok yavru veren koyun türleri çobanlar için kârlı olacağından, çobanlar için kuzunun çok olması öncelikli gelmekte ve yünün kalitesini düşünmeden üretim yapmaktadırlar (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

Keçe yapımında genellikle kuzu yünü gerekmektedir. Koyunun yün lifleri daha kalın olduğu için birbirini kavrayamaz. Koyun yünü daha çok yatak, ip, yorgan, yastık yapımında kullanılmaktadır. Kaba keçe kumaşların yapımında koyun yünü tercih edilmektedir. Kuzu yünleri iste daha çok giyim, aksesuar gibi ürünlerin yapımında kullanılmaktadır (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

Afyonkarahisar'da kaba kumaş (kepenek, seccade, yaygı vb.) yapımında yerli yün bunun haricindeki şal, fular, şapka, patik, yelek, gibi giyim ve aksesuar ürün ve tasarımlarda ise ithal yün kullanılmaktadır. İthal yünlerden Yeni Zelanda ve Avustralya yünleri en çok tercih edilen yünlerdendir. Avustralya merinos yünü, lif özellikleri neticesinde kolayca keçeleşmesinden dolayı, keçe yapımında zorluk çıkartmamaktadır (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

Keçeleşmeye en çok elverişli yünler ırkı bozulmamış saf kuzu yünlerinden elde edilmektedir. Avustralya merinosunun ırkı bozulmadığı için yünü keçeye ve keçeleşmeye daha elverişlidir. Türkiye’de çeşitli koyun ırklarını birbiriyle çiftleştirdikleri için ırkları bozulmuştur. Örn. Kuyruklu koyun ile Merinos koçun çiftleşmeleri sonucu Pırıt koyun meydana gelmiştir. Bu ırktan da keçe ve keçeleşme için kullanışlı bir yün elde edilememektedir. Şanlıurfa’da ırkı değiştirilip bozulmamış kuyruklu koyunlar yetiştirilmekte ve bu nedenle Afyonkarahisar’da kimi keçeciler Şanlıurfa’dan yün getirtmektedir (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

Afyonkarahisar’da genellikle ırkı değiştirilmiş koyunlar yetiştirildiği için keçeleşmeye elverişli yünler oldukça azdır. Bu nedenle Afyonkarahisar’da elde edilen yünler ile Şanlıurfa’dan getirilen ve keçeleşme için verimli olan kuyruklu koyun yünleri karıştırılarak keçe, kepenek, yaygı gibi ürünler oluşturulmaktadır (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

Son olarak Tiftik keçi yünü ise kıvrıkcık görünümü sayesinde çok yaygın olmamakla birlikte iğneleme keçe bebek yapımlarında saç olarak, bazı giyim ve aksesuar ürünlerde ise görsellik açısından tercih edilmekte ve kullanılmaktadır (Erkuş Keçe Kepenek, sözlü görüşme, 2022).

4. AFYONKARAHİSAR KEÇELERİNİN TEKNİK VE MOTİF ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar’da bezeme tepme keçe tekniği ile üretim gerçekleştirilmektedir. Usta ezberindeki motiflerle kenarlardan içe doğru deseni oluşturmaktadır. Birden fazla motif birbiriyle uyumlu bir şekilde kullanılarak desen oluşturulmaktadır. Ürün benzemesine uygun isimlerle anılmaktadır. Kafesli göllü, ibrikli göllü, tavanlı bademli, nalçalı baklavalı gibi. Afyonkarahisarlı keçeciler, bezemedeki kertikli (kabartmalı) ve tiftikli bezemeleri de kullanmaktadır (Yalçınkaya, 2009:106).

Keçede kullanılan motifler diğer el sanatlarında da kullanılmaktadır. Kullanılan motiflerin hepsinin geçmişi uzun yıllara dayanmakta ve çeşitli el sanatlarında uygulanmaktadır. Bir motifin birden çok tasviri olabilmektedir. Genel form birbirine çok benzer olsa da aynı ismi taşıyalar da birçok farklı tasvirini görmek mümkündür. Afyonkarahisar keçelerinde kullanılan motifler 4 başlık altında incelenmiştir ve şu şekildedir; Geometrik motifler, nesneli motifler, doğadan stilize edilmiş motifler ve anlam yüklü motifler.

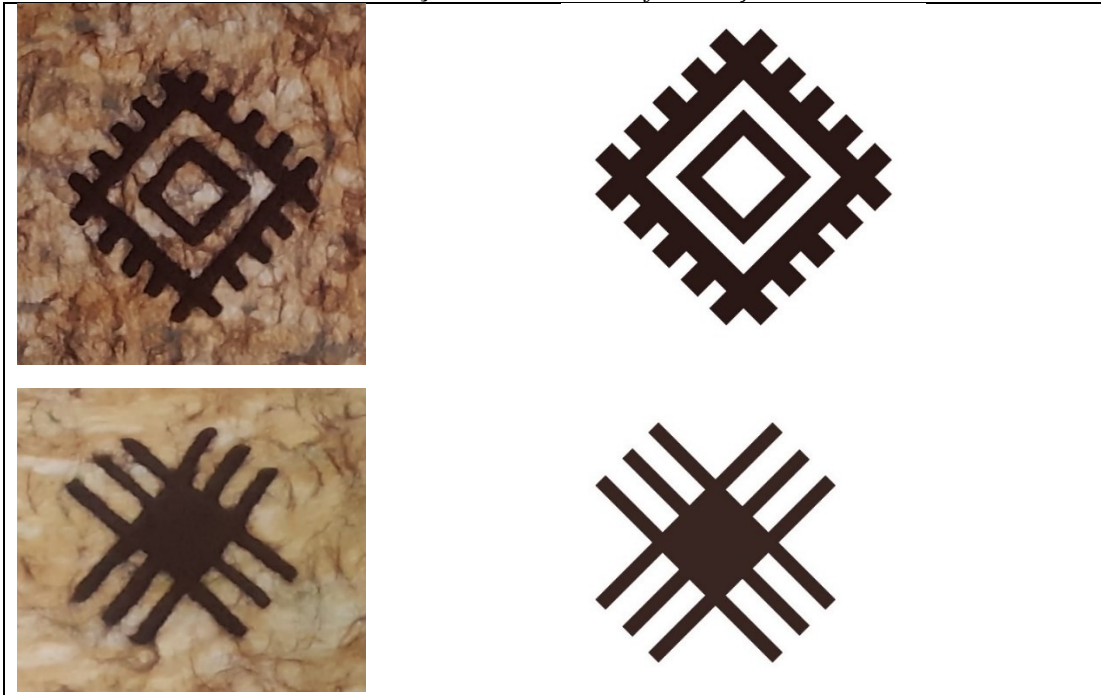

Geometrik motiflere örnek olarak; baklava, baklava şişesi, daire, dikdörtgen, kare, oval ve spiral, üçgen verilmektedir. Nesneli motiflere örnek olarak; leğen, nalça, pencere demiri, tavanlı göl, zincir, çaydanlık, çıta tavan, deve zinciri, demir yolu, hançer, ibrik, kafes, kakma tavan, kandil ve kirman verilmektedir. Doğadan stilize edilmiş motiflere örnek olarak; badem, çiçek, çiçek çanağı, dörtlü badem, gül, hayat ağacı, hurma dalı, kazayağı, kıvrık dallar, lale, mekke toprağı, selvi, sığır sidiğı, genevir (yengeç), genevir gölü, koçboynuzu, kuş, mandagözü, ördek, göl, hilal, kafesli göl, su, suyolu ve yıldız verilmektedir. Anlam yüklü motiflere örnek olarak ise; çarkıfelek, dolgu beni, eşek geçti, hasır döşeme, kertik, kırma, köşe benleri ve topalak verilmektedir (Küçükkurt, ve Oyman, 2017: 162).

Afyonkarhisar keçe yapımında kullanılan bazı motif örnekleri, çizimleri ve motif anlamları şu şekildedir;

Pıtrak motifi, dikenli tohumları hayvanların kıllarına ve insanların giysilerine takılan, yıllık otsu bir bitkidir. El sanatlarında kullanılan pıtrak motifi bu bitkinin stilize edilmiş halidir. Pıtrağın dikenli tohumlarının kötü gözün etkilerinden koruduğuna inanıldığından dolayı el sanatlarında nazar motifi olarak kullanılmaktadır. Pıtrak; eşkenar dörtgen, kare, dikdörtgen şekillerinin dışında belirli uzunlukta yan yana sıralanmış çubuklar şeklinde yer almasıyla oluşan motiftir (Kayabaşı ve Yanar, 2013:178). Pıtrak motifinin keçe üzerinde gösterimi ve Illustrator programı ile çizilmiş şekli Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Pıtrak motifleri ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

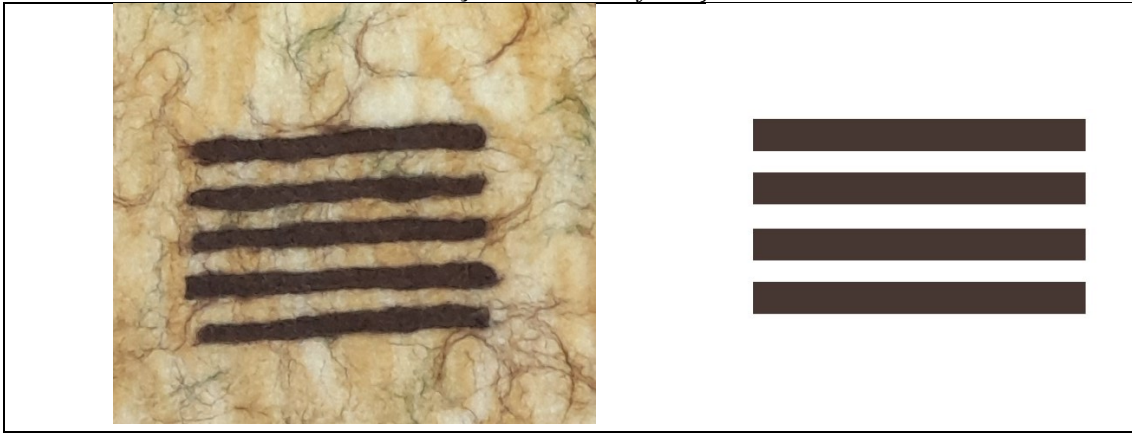
El, parmak, tarak motifi, beş sayısı ile birlikte üç, yedi ve on iki sayıları da kutsal kabul edilir. Fatma'nın eli veya Meryem'in eli inancı, Fatma Ana Eli adıyla günümüzde de yaşatılmaktadır. Fatma Ana Eli Anadolu kadınları arasında ev işlerinde bereketin, bolluğun sembolüdür. Hastalıklarda, doğumda yardımcı olur, karı-kocanın birbirine yardımcı olmasını ve iyi geçinmesini sağlar (Erbek, 2002: 112). Şekil 3'te çift taraflı tarak motifinin görsel ve çizimi, Şekil 4'te el motifi görsel ve çizimi, Şekil 5'te ise parmak motifi görsel ve çizimine yer verilmiştir.

Şekil 3. Çift taraflı tarak motifi ve çizimi.

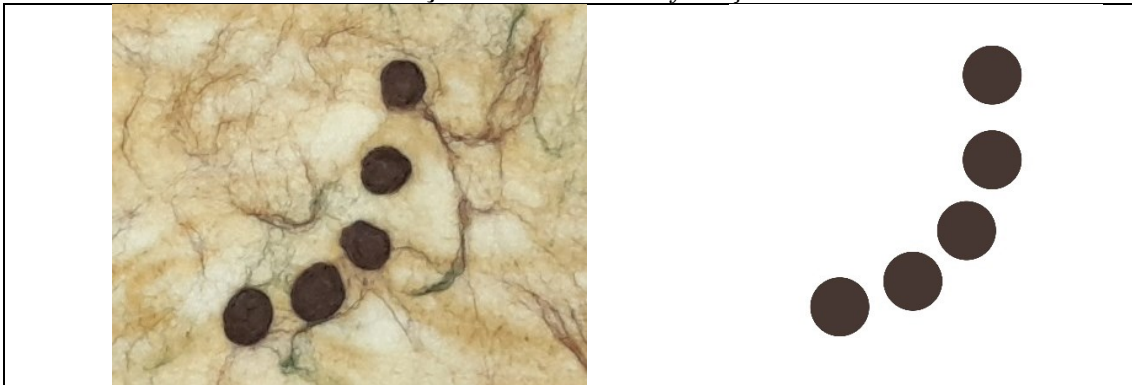
Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 4. El motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

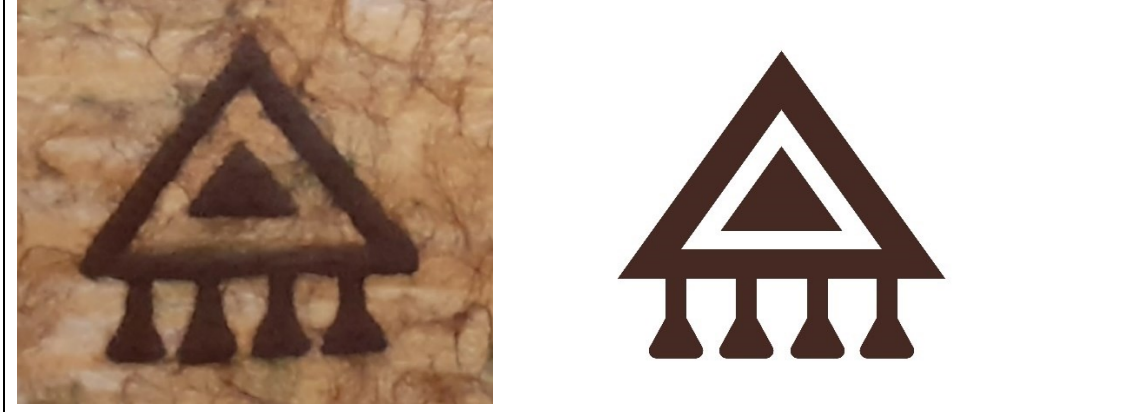
Şekil 5. Parmak motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Muska, nazarlık motifinde kıskançlık ve haset gibi psikolojik duyguların yarattığı vurucu kuvvetin, ruhun dışa açılan iki noktasından, yani gözlerden fişkırlarak kurbanına isabet ettiği inancı vardır. Geometrik üçgen motifi, en basite indirgenmiş stilize edilmiş göz biçimidir. Muska motifi görsel ve çizimine Şekil 6’da yer verilmiştir. Anadolu dokumalarında göz motifleri üçgenin yanında kare, eşkenar dörtgen, dikdörtgen, haç, yıldız şekillerinin geometrik uygulamalarıdır (Erbek, 2006).

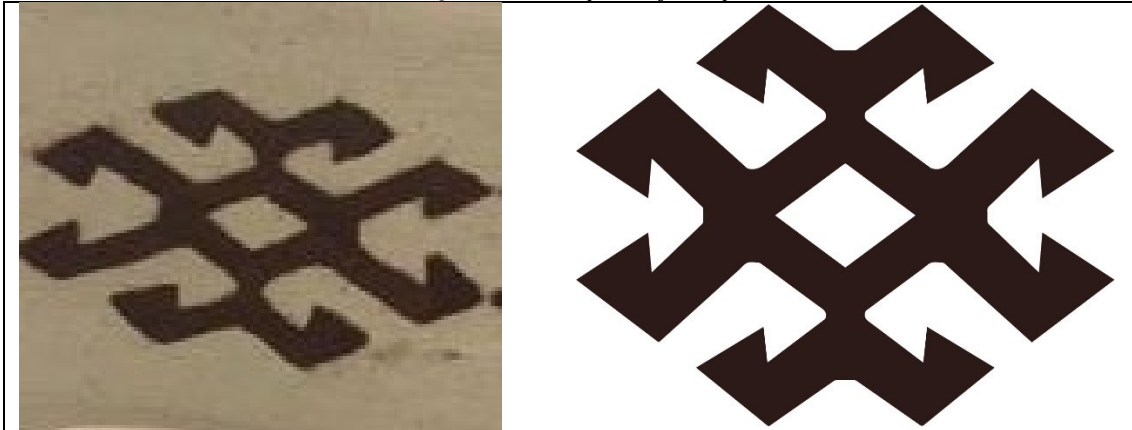
Şekil 6. Muska motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Anadolu’da özellikle sıcak yörelerde ve yaylalarda yaşayan akrep, zehirli ve öldürücü gücü ile korkulan bir hayvandır. Bu yönüyle akrep motifleri korku ve korunma ölüm, hastalık, acı, keder gibi anlamlara işaret etmektedir (Bozkurt vd., 2016: 55). Akrep motifinin keçe üzerinde görseli ve çizimine Şekil 7’de yer verilmiştir.

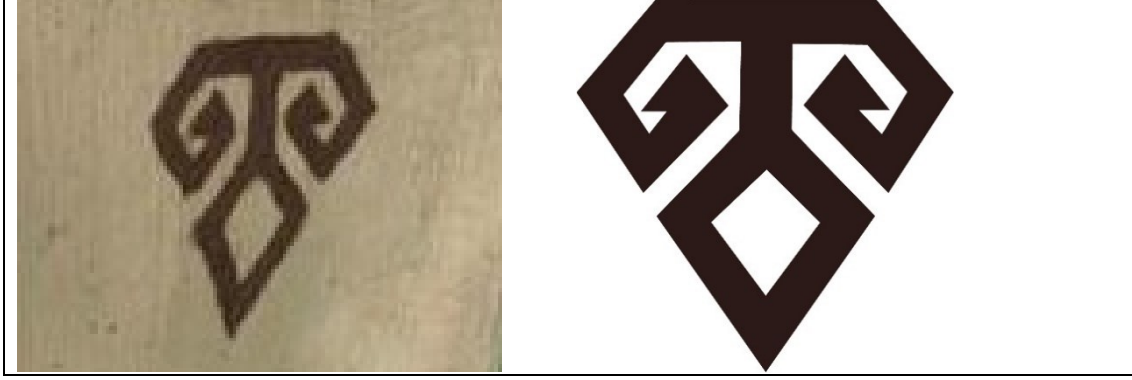
Şekil 7. Akrep motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Koçboynuzu motifi, bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolüdür. Anadolu kültüründe anatanrıçadan sonra, ya da onunla birlikte kullanılan bir. Boynuz sembolü insanlık tarihinde her zaman güç kuvvet timsali olan erkekle özdeşleştirilmiştir (Erbek, 2006). Motifin görsel ve çizimine Şekil 8’de yer verilmiştir.

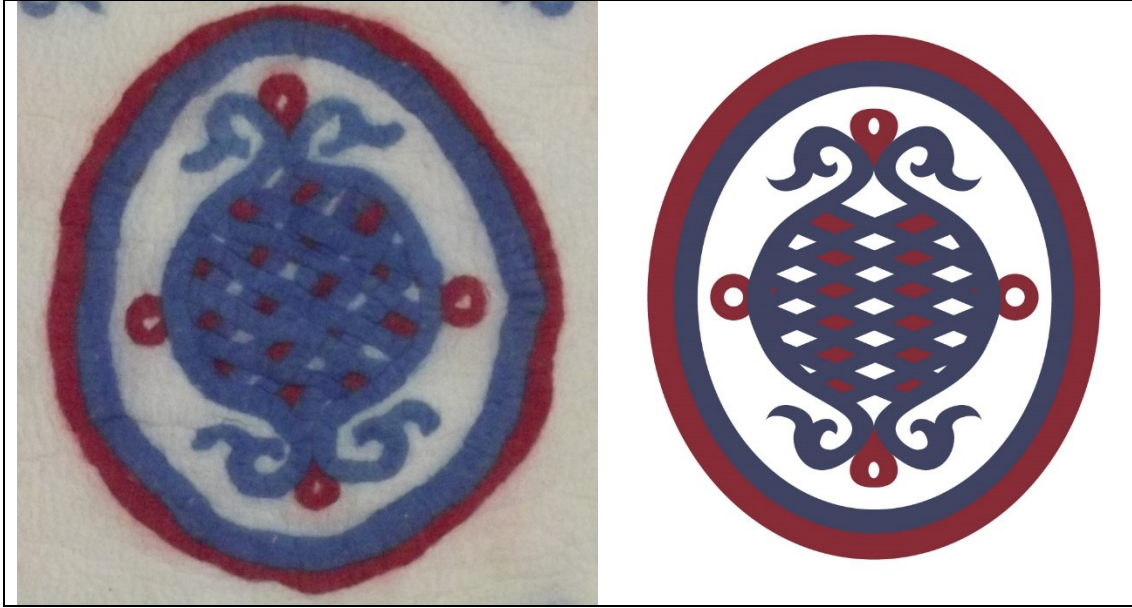
Şekil 8. Koçboynuzu motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Genevir gölü motifi, yengeç formundan yola çıkılarak oluşturulmuş genevir motifinin daire içine alınmasıyla düzenlenmiş bir orta motiftir (Küçük Kurt ve Oyman, 2018: 165). Motifin keçe yaygı üzerinde gösterimine ve çizimine Şekil 9'da yer verilmiştir.

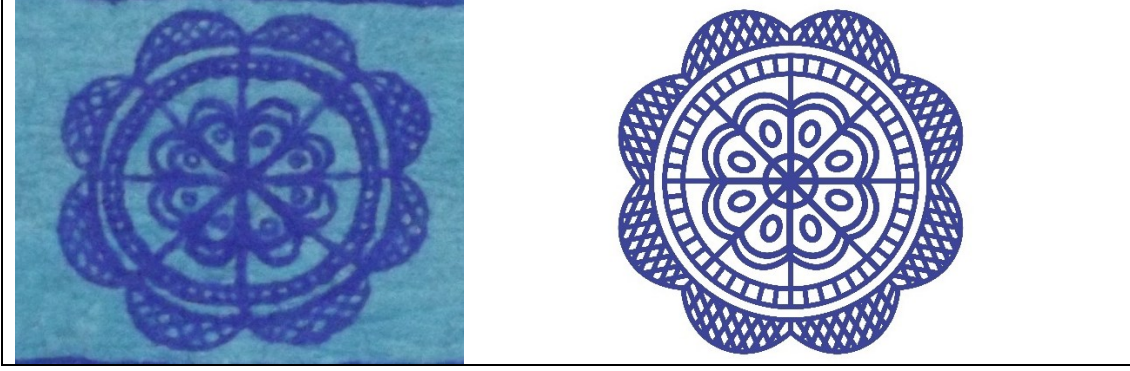
Şekil 9. Genevir gölü motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Kafesli göl motifi, eski Afyonkarahisar evlerinin kakma, çita tavan süslemelerinden etkilenilerek tasarlanmış motiflerdir. Dairenin sekize bölünmesi ile bu bölümlere yıldız ya da çiçeklerin yaprak bölümleri yerleştirilmektedir (Küçük Kurt ve Oyman, 2018:164). Motifin keçe yaygı üzerinde gösterimi ve çizimi Şekil 10'da yer almaktadır.

Şekil 10. Kafesli göl motifi ve çizimi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEÇE YAPIM AŞAMALARI

1. YÜNÜN ELDE EDİLMESİ

Koyun yetiştiriciliğine uygun iklim ve yeryüzü koşulları sebebiyle Afyonkarahisar’da genellikle koyun/kuzu yünü üretimi ve satışı yapılmaktadır. Koyun yetiştiriciliğini yapan çoban, sürüsünü mart ayında yaylaya çıkartmaktadır. Yaylaya çıkardığı sürüler aylarca yaylada otlanacakları ve çobanın da sürüsünün başında kalması gerektiği için çoban evleri yapılmaktadır. Çoban evleri sadece barınma ihtiyacını karşılayacağı için genellikle tek katlı, iki odalıdır ve kışın sıcak tutmasından, yapım maliyeti düşük olmasından dolayı kerpiçten yapılmış evlerdir. Şekil 11’de Akören kasabasında bulunan çoban evi örnek olarak verilmiştir. Şekil 12’de evin mutfak bölümüne, şekil 13’te ise çoban evinin içerisinde bulunan tek odaya yer verilmiştir. Çoban evinin hemen yanına koyunları barındırmak için ahır yapılmaktadır. Ahır örneği şekil 14’te verilmiştir (Yılmaz Eşsiz ve Eyüp Eşsiz, sözlü görüşme, 2019).

Şekil 11. Akören kasabasında bulunan Yılmaz Eşsiz ve oğlu Eyüp Eşsiz’in çoban evi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 12. Çoban evinin girişinde bulunan mutfak alanı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 13. Çoban evi odası.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 14. Koyun ahır.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Mart ayında yaylaya çıkan koyunlar haziran ayında tekrar ovaya inmektedir. Afyonkarahisar'ın Sinanpaşa ilçesine bağlı Akören kasabasında ikamet eden ve çobanlık mesleğini baba oğul icra eden Yılmaz Eşsiz ve oğlu Eyüp Eşsiz'in sözlerine göre kuzu ve koyunlar kışın soğuşundan, yazın da sıcağından etkilenmesinler diye kırkımları yaz aylarında gerçekleşmektedir. Haziran ayında ovaya inen koyun ve kuzuların kırkımları gerçekleşmekte ve bu işlem yılda bir kez olacak şekilde tekrarlanmaktadır.

Kırkım sonrası yapağıyı temizlemek amacıyla yapılan yıkama işlemi, isteğe bağlı olarak kırkım öncesi de yapılabilmekte, bunun için ise çoban, sürüsünü bir dereye götürüp koyunların o dereye geçmesini sağlamaktadır. Bu sayede yapağular kırkım öncesi yıkanmış olmaktadır. Kırkım için hazır olan koyunların hareket etmemeleri ve makastan zarar görmemeleri adına ayakları bağlanmaktadır. Ayakları bağlanan koyunlar yere yatırılıp, boyun bölgesinden başlayarak kırkım gerçekleşmektedir. Şekil 15'te koyun kırkımına yer verilmiştir (Yılmaz Eşsiz ve Eyüp Eşsiz, sözlü görüşme, 2019).

Şekil 15. Koyunların kırkımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Bu sırada kırkım makası denilen kabaca bir makas kullanılır. Şekil 16’da kırkım makasının kullanımına yer verilmiştir. Geçmişten günümüze kadar varlığını, işlevini sürdüren bu makasların yerini artık daha teknolojik, pil ile çalışan otomatik yün makasları almıştır. Yalnız el alışkanlığı olduğundan ve geleneksel yöntemleri tercih etmelerinden dolayı bazı çobanlar halen manuel kırkım makası kullanılmaktadır. Makası bilemek, ucunu keskinleştirmek için de gayrak adı verilen kalın taş kullanılmaktadır. Şekil 17’de kırkım makası ve gayrak verilmiştir (Yılmaz Eşsiz ve Eyüp Eşsiz, sözlü görüşme, 2019).

Şekil 16. Kırkım makasının kullanımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 17. Kırkım için kullanılan malzemeler. Soldaki makas, sağdaki ise makas bilemek için kullanılan gayrak.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

İşlemi biten koyunların ayak bağları açılıp serbest bırakılmaktadır. Bu işlem tüm koyun ve kuzulara uygulanmaktadır (Yılmaz Eşsiz ve Eyüp Eşsiz, sözlü görüşme, 2019).

Elde edilen yapağlar çobanlardan keçecilere belirli miktarda ücret karşılığında satılmakta, yapağıyı satın alan keçeciler eğer yapağı yıkanmamış, temizlenmemişse ilk önce elleriyle yapağının içindeki pıtrak ve pislikleri ayıklamaktadır. Bu işleme 'Elleme' denilmektedir. Ayıklama işlemi bittikten sonra yünler yün ditme makinesine verilip daha sonra da yıkanmaktadır. Yünler böylece elde edilmiş olmaktadır (Keçe Ustası Tahsin Düzağaç, sözlü görüşme, 2022).

2. YÜNÜN RENKLENDİRİLMESİ

Yün renklendirme işlemi için yünün kir ve pıtraklardan arınmış olması gerekmektedir. Yıkaması ve taraklanması tamamlanmış olan yünler artık boyanmaya hazır hale gelmiş demektir. Taraklama işlemi boyama yöntemine göre iki kez tekrarlanmaktadır. Yünler boyamada kullanılan kök bitkileriyle beraber kaynatılarak boyanacak ise, boyama işleminden sonra bitkiler ve yünleri birbirinden ayırıştırmak amacı ile yünleri yeniden taramak gerekmektedir. Boyar madde kök bitkilerinden ayırıştırmış ise yün ile kök bitkileri karışmadığı için yeniden taramak gerekmemektedir.

1 kg yünü boyamak için 50 L su ve bir miktar sirke kullanılmaktadır. Boyama yapmak için 40 derece ısıtılmış suyun içine bir miktar boya eklenmektedir. Ortalama 50 – 60 dereceye kadar ısıtılan boyalı suya, boyanın tonunu kontrol etmek için yıkanıp taranmış yün veya keten kumaş konularak kontrol edilmektedir. Açık tonlar için ortalama 30 dakika, koyu tonlar için ise 45 dakika yeterlidir. Sürecin bitmesine yakın kazanın içine ortalama 1 çorba kaşığı sirke katılarak kaynatma işlemi sürdürülmektedir (Küçükkurt ve Oyman, 2018: 104-106). Sirkenin boyamadaki amacı mordanlamadır.

Mordan (Alm. Beizmittel, Beizen, Fr. fixatif de colorant, mordant, mordançage İng. dye fixative; mordant, mordanting), bazı boyarmaddelerin liflere bağlanmasını sağlayan metal tuzlarıdır. Mordanlar, boyama işleminde renk sabitleştirici olarak kullanılan maddelere denir. Kumaş boyacılığında renkleri sabitleme maddesi olarak kullanılan, boyaların solmaz şekilde elyafa bağlanmasını sağlayan ve genellikle değişik renkler elde etmeye yarayan yardımcı maddelerdir (Tekstil Sayfası, 2010).

Kaynama yeteri kadar olduktan sonra kazandan çıkartılan ürün ılımaya bırakılır daha sonra çeşme suyu ile yıkayıp sevelere alınmaktadır. Bir süre sonra suyu süzülüp hafifleyen keçe, ürün ya da yün lifi iplere asılarak kurumaya bırakılmaktadır. Süzülmeden asılması durumunda üzerindeki suyun ağırlığı yüzünden ürün esneme yapmakta böylece deformasyona maruz kalmaktadır (Küçükkurt ve Oyman, 2018: 107).

3. KEÇE YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇ/GEREÇLER

El sanatlarının her alanında kullanılan araç ve gereçler bulunmaktadır. İnsan gücü belirli bir enerjide ve belirli bir zamana kadar var olabilmektedir. Bir süre sonra enerji ve güç eksilebilmekte hatta kaybolabilmektedir. Bu nedenle insan gücünü ve enerjisini kaybetmemek için yardımcı ekipman arayışına girmekte ve ihtiyaç duymaktadır. Kullanılan araç ve gereçler üretime önemli katkıda bulunan, uzun deneyimler neticesinde bulunmuş iş kolaylaştırıcılardır. Her el sanatında olduğu gibi Keçecilikte de yardımcı ekipman/malzemeler bulunmaktadır.

3.1. HASIR

Hasır kalıplar bitkilerin saplarından ve saz gövdelerinden örülerek oluşmaktadır. Hasır kalıplar üzerine desen oluşturma ve yün tepme sırasında kullanılmaktadır. Şekil 18'de Yalçinkaya atölyesinde bulunan hasıra yer verilmiştir. Günümüzde hasır örecek ustaların kalmaması, saz bitkisinin azalması, çabuk yıpranması ve pahalı olması sebebiyle yerini sentetik hasırlara bırakmıştır (Begiç, 2014: 231).

Şekil 18. Hasır.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.2. KALIP İPİ

Hasır kalıba sarılmış olan yünün açılmasını, desenin kaymasını önlemek ve tepme işlemini kolayca gerçekleştirebilmek için hasırın etrafına düğümlenerek sarılan malzeme, kalın ip anlamına gelmektedir. Şekil 19’da Yalçınkaya atölyesinde yapılan hasır bağlama işlemine yer verilmiştir.

Şekil 19. Hasırın kalıp ipi ile sarılması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.3. ÇUBUK/SEPKİ

Çubuk/seпки, yelpaze şekline benzer bir formda ve aynı uzunluktaki çubukların bir araya gelmesiyle oluşan malzemedir. Şekil 20’de Yalçınkaya’ya, ustası Ahmet Yaşar KOCATAŞ’ın hediye ettiği seпкиye yer verilmiştir. Hasır kalıp üzerine desen oluşturduktan sonra oluşturulan desenin üzerine yünün saçılmasını, her yerine eşit miktarda dağılımını sağlamak amacı ve istenildiği taktirde düzeltmek amacı ile kullanılmaktadır.

Şekil 20. Sepki.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.4. SU KABISI-SABUN

Su kabisi, yünün keçeleşmesi için gerekli olan su ve sabunu muhafaza edebilmek için ihtiyaç duyulan haznedir. Şekil 21’de su kabına yer verilmiştir.

Yünün daha hızlı keeleşmesinde genellikle yeşil renkli zeytin yağlı sabunlar kullanılır. Zeytin yağının özeliğine dikkat edildiğinde içerisinde bulunan %85 oranında oleik asit vardır (Baltacı, 2016: 25). Zeytinyağlı sabun haricinde diğerkalıp sabunlar da kullanılmaktadır. Kalıp sabun şekil 22’de örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 21. Su kabisi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 22. Kalıp sabun.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.5. RENDE

Yünün keçeleşmesi esnasında ihtiyaç duyulan temel maddelerden biri sabundur. Sabunun su ve yün ile temasından sonra erimesi yün lifinin keçeleşme özelliğini artırır. Sabunun iki tür kullanımını vardır. Birisi elde su ile ovalayıp köpürtmek diğeri ise sabunun çok küçük parçalara ayrılarak keçeleşmesi istenilen yün üzerine serpmektir. İkinci teknik seçildiği taktirde, sabunu küçük parçalara ayırmak için rendeğe ihtiyaç duyulmaktadır. Yalçınkaya atölyesinde bulunan rende şekil 23’de verilmiştir.

Şekil 23. Rende.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.6. MAKAS

Kalıba desen verme işlemi esnasında ham keçeyi kesip desen oluşturmak gerekmektedir. Bu durumlarda keçeyi el ile bölmek, desende istenilen netliği vermeyecektir. Bir kesici yardımıyla kesmek gerekmektedir. Bunun işlem için büyük ve kalın bir makas en uygun malzemedir Şekil 24’te makas örneğine yer verilmiştir.

Şekil 24. Makas.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.7. KALIPLAR

Keçe ürün yapımında kalıplar ahşap ve plastik malzemeden üretilmektedir. Şekil 25’da Yalçinkaya atölyesinde bulunan ayakkabı/patik kalıbına yer verilmiştir. Yalnız plastik daha çok esneyebildiği, şekil alabildiği ve daha çabuk deforme olabildiği için ahşap kalıplar tercih edilmektedir. Tepme ve pişirme işlemi tamamlanmış keçe kalıp üzerine yerleştirilerek keçenin el ile kalıbın şeklini alması sağlanır.

Yapılacak ürüne göre çeşitli kalıplar üretilebilmektedir. Şapka/başlık kalıpları, ayakkabı/patik kalıpları, giysi kalıpları gibi kullanım amacına göre kalıp çeşitleri de artırılabilir. Şekil 26 ve şekil 27’de ahşap kalıplardan şapka kalıplarına yer verilmiştir.

Şekil 25. Patik kalıbı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 26. Ahşap sikke kalıpları.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 27. Ahşap şapka kalıbı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.8. BASKI KALIBI

Genellikle yazmacılık el sanatında kullanılan kalıp türü ile aynıdır. Yazma kalıplar uzun ömürlü olması sebebiyle ahşaptan imal edilmektedir. Keçenin üzerine baskı ile motif oluşturma işleminde kullanılmaktadır. Şekil 28’de bitkisel motifli ahşap baskı kalıbı verilmektedir.

Şekil 28. Ahşap desen baskı kalıbı.

Kaynak: T.C. Tokat Valiliği (bt).

3.9. YÜN DİTME/TARAMA/HALLAÇ MAKİNESİ

Yünün üzerine atılarak ince liflere ayrılmasını ve yumuşamasını sağlayan makinedir. Şekil 29’da Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan hallaç makinesi yer almaktadır. Yün, hallaç makinelerinin döner silindir mekanizmasından geçirilmesinin ardından tarak bulunan tikten sonra açılır. Makinede kabartılan yünler, liflerin arasına girmiş çeşitli kum, yağ ve kir parçacıklarını temizlemek için sabunlu ve sıcak suyla yıkanır. Koyunların sürdüğü bitkilerden gelen ve liflere arasına girmiş olan pıtrakları elle ayıklamak için de ayrı bir işlem uygulanır. Daha sonra harmanlanan yünler önlerinde dönen silindirlerin arasından geçirilerek yeniden açılır (Begiç, 2014: 232).

Şekil 29. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan hallaç makinesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.10. YÜN TEPME MAKİNESİ

Yünün keçeleşmesini sağlayan işlemler tepme ve pişirme aşamalarıdır. Yünün kalıba serilip üzerine su verildikten sonra ilk aşama olan tepme işlemine başlanır. Bu işlem daha önceki yıllarda kalıp yerde ayakla döndürülüp üzerine baskı uygulanarak gerçekleştirilmekteydi. Makineleşme ile birlikte kalıp tepme makinesine yerleştirilerek yapılmaktadır. Bu değişim de beden gücü ile yapılan tepme işleminin, makinede hızlı ve daha kolay bir şekilde yapılmasını sağlamıştır (Begiç, 2014: 242). Şekil 30'da Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün tepme makinesine yer verilmiştir.

Şekil 30. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün tepme makinesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

3.11. YÜN PİŞİRME MAKİNESİ

Tepilen, keçelere ihtiyacı olan sıcak su ve buharı veren böylece daha da sağlam olması sağlayan, pişirme işleminde kullanılan bir makinedir. Şekil 31’de Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün pişirme makinesine yer verilmiştir. Buhar kazanıyla bağlantısı olan keçe, pişirme makinesinin gerekli su ve buhar gereksinimini bu kazandan elde etmektedir. Bazı atölyelerde, güneş enerjisi kullanılarak sıcak su temin edilir ve buhar kazanına güneş enerjisi ile ısıtılmış su gönderilmektedir. Pişirmek üzere rulo halinde sarılan keçenin makineye konulduğu kısım ağaç bankla çevrelenmiştir. Böylelikle pişirme işleminde keçeğe zarar gelmemektedir. Makinede keçeğe, su ve sabun ilave edilerek 2-2 buçuk saat süreyle keskinleştirme işlemi yapılmış olur (Küçük Kurt ve Oyman, 2018: 91).

Şekil 31. Erkuş keçe kepenek atölyesinde bulunan yün pişirme makinesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4. KEÇE ÜRETİM AŞAMALARI

Genel olarak tepme keçe yapımında temelde yapılan işlemler ve basamakları aynı olsa da ürünün kullanım alanına göre üretim tekniğinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Üretilen keçenin desenli/desensiz olması, kalıplı/kalıpsız olması, kullanım alanı gibi özellikleri uygulanacak teknik ve işlemleri de etkilemekte ve farklılık göstermektedir. Belli başlı ürünlerin üretim işlem basamakları şu şekilde gerçekleşmektedir; ön hazırlık, yün saçma ve hasır sarma, tepme, pişirme.

4.1. ÖN HAZIRLIK

Keçe üretiminin ilk aşaması olan ön hazırlıkta hammadde temini yapılmaktadır. Burada kullanılacak yünün yerli ya da ithal yün olması önem arz etmektedir. İthal yünler tamamen kullanıma hazır, yıkanmış, temizlenmiş, renklendirilmiş ve mikronlarına göre ayrıştırılmış bir şekilde gelmektedir. Bu yüzden yapılacak olan üründe ithal yün kullanılacak ise ön hazırlık gerektirmeden istenilen renk seçilmekte ve diğer aşamaya geçilmektedir.

Yerli yünlerimiz ise keçecilere genel olarak yıkanmış bir şekilde gelmektedir. Yıkanmamış yün ise ilk basamak yünü yıkamak olacaktır. Daha sonra yıkanmış ve kurumuş olan yünler arasından elleme denilen yöntem ile pıtraklar ve pislikler ayıklanmaktadır. Yapılan ayıklama işlemi sırasında yünler türlerine göre el yordamı ile ayrıştırılmaktadır. İnce mikrona sahip yünler daha çok tekstil ve dekoratif ürünlerinde kullanılırken, kalın mikronlu yünler genellikle kepenek, yaygı gibi kaba kumaş yapımında kullanılmaktadır.

Elle yapılan temizleme işlemi bittikten sonra yünler, yün tarama makinesine verilmekte ve sıkışık yapıdan kurtularak daha pamuksu bir hal almaktadır. Keçeci isteğe bağlı olarak yünü tekrar yıkayabilmektedir (Erkuş keçecilik ve Dördüncü nesil keçecilik, sözlü görüşme, 2022).

4.2. YÜN SAÇMA VE HASIR SARMA

Keçe yapımında işlemler ilerledikçe daha çok emek ve güç gerekmektedir. Ön hazırlığı tamamlanan yünler artık saçma işlemine hazır hale gelmektedir. Bunun için çalışma alanına hasır kalıp serilmektedir. Keçe yapımında tercihe bağlı olarak ilk önce desen uygulanmaktadır. Şekil 32’de Gülenay Yalçınkaya’nın kendi atölyesinde uyguladığı keçe desen verilmiştir. Keçenin yüzeyinde görmek istenilen desen verilmektedir, bu işlemi yaparken keçenin boyutu, pişirme esnasında küçülme oranı, desenin oran orantıya göre yerleştirilmesi gibi unsurlara dikkat edilmektedir (Gülenay Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 32. Gülenay Yalçinkaya atölyesinde desen oluşturma.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Oluşturulan desen üzerine sepki adı verilen yardımcı malzemeyle yün saçma işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu işlem isteğe bağlı olarak herhangi bir malzeme olmadan el ile de yapılabilmektedir. El ile yapılan yöntem şu şekildedir: yün bir miktar ele alınmaktadır. Bir el ile yünü tutarken diğer el ile yünün uçlarından hafifçe çekmek suretiyle bütün haldeki yün birbirinden ayrılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yünü sabit tutan elin, yünü sıkı bir şekilde tutmaması gerektiği, diğer el ile yünü çekerken ise büyük ve uzun değil daha kısa parça halinde nazikçe çekmektir.

Yün saçma işleminde en pratik yok sepki kullanmaktır. Sepki, daha büyük alana hitap etmekte ve zamandan tasarruf edilmesini sağlamaktadır. Şekil 33'te İsmail Erkuş'un kendi atölyesinde sepki ile yün saçma işlemine yer verilmiştir. Aynı zamanda yünleri dağınık saçması sebebiyle keçeleşme oranı da artmakta ve keçeleşmeyi kolaylaştırmaktadır (Gülenay Yalçinkaya, sözlü görüşme, 2022).

Yün serpmeye işleminde yünün kaç kat üst üste serpileceği yani kalınlığı, yapılacak ürüne göre değişiklik göstermektedir. Serpme işleminde yünün kabarık yapısından dolayı yüksek bir görüntü elde edilmektedir. Yalnız bu görüntü tepme ve pişirme işlemleri arasında kaybolacaktır. Serpme sırasında 30 cm olan yükseklik kullanılan yünün mikron derecesine bağlı olarak pişirmeden sonra 5 cm'ye kadar düşmektedir (Erkuş keçecilik, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 33. İsmail Erkuş'un sepki ile yün saçma işlemi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yün saçma işlemi tamamlandıktan sonra yünün üstüne naylon gibi yün ile bitişmeyecek bir malzeme serilmelidir. Daha sonra yünün altına serilen hasır kalıpla birlikte itina ile rulo şeklinde sarılmalıdır. Üstüne serilen naylon yün ile hasırın bitişmesini engellemektir. Şekil 34'te Gülenay Yalçinkaya'nın, kendi atölyesinde uyguladığı hasır sarma işlemi örnek olarak verilmiştir. Son olarak hasır kalıp ile birlikte rulo şeklinde sarılan yün dağılmaması maksadıyla kopmayacak kalın bir ip yardımıyla düğümlenerek sarılmaktadır (Gülenay Yalçinkaya, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 34. Yünün hasıra sarılması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.3. TEPME

Kalıp tepme makinesinin atölyelerde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte üretiminde güçten ve zamandan tasarruf edilmiştir. Demirden imal edilen ve elektrikle çalışan makinede, rulo haline getirilen yünün konulacağı alt hazne, bu haznede rulonun dönerek eşit tepilmesini gerçekleştiren dişliler, üstte; hazırlanan ürünü tepilmesi için alta inerek ürünü sıkıştıran demir aksam bulunmaktadır. Kaba konan keçe birer saat olmak üzere 2 aşamada makinede tepilmekte ve ham keçe elde edilmektedir (Bkz. Şekil 36) (Küçükkurt ve Oyman, 2018). Bu işlem makinede yapıldığı gibi ayak ile de yapılabilmektedir. Şekil 35’te Yalçınkaya atölyesinde uygulanan yünün ayak ile tepilmesine, şekil 36’da ise yünün makinede tepilmesine yer verilmiştir.

Şekil 35. Hasıra sarılmış yünün ayak ile tepilmesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 36. Hasıra sarılmış yünün makinede tepilmesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Tepme aşaması çok az su ile gerçekleşmektedir. Bu aşamada liflerinin birbirlerine tutulması amaçlanmaktadır. El ile yapıldığında oldukça emek isteyen bu yöntem makinede yapıldığında iş gücünü oldukça azaltmakta ve hem emekten hem de zamandan tasarruf edilmesini sağlamaktadır.

4.4. PİŞİRME

Keçe yapımında son aşama pişirme aşamasıdır. Tepmeye benzer bir işlem olan pişirmede artık su ve sabun kullanım oranı artmaktadır. Tepilmiş ve ham keçe haline gelmiş keçenin üzerine sıcak su ve sabun eklenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise suyun kaynar derecede olmaması gerektiği ve sabunun fazla kullanılmaması gerektiğidir. Suyun fazla sıcak olması keçede bulunan yün liflerine zarar vermekte, fazla kullanılan sabun ise bilinenin aksine keçeleşmeyi zorlaştırmaktadır (Gülenay Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022).

Su ve sabun eklenen keçeye basınç uygulamak gerekmektedir. Bu basınç el ile ya da pişirme makinesi yardımı ile yapılmaktadır. Her ikisinde de uygulanacak işlemler aynıdır. Islatılan keçe rulo haline getirilir ve üzerine basınç uygulanmaktadır. Şekil 37’de Yalçınkaya atölyesinde uygulanan el ile pişirme işlemine yer verilmiştir. Şekil 38’de ise keçe ustası Ahmet Yaşar Kocataş’ın kendi atölyesinde uyguladığı makinede keçe pişirme işlemine yer verilmiştir.

İlk etapta keçeye çok fazla kuvvet uygulanması keçeye verilen desende kayma yapabilmektedir. Bunun için ilk etapta daha nazik davranılması gerekmektedir. Rulo haline sarılmış ve üzerine basınç uygulanmış keçe açılmakta, desen ve keçe kontrol edilmektedir. Bu işlem keçenin her kenarından ve her yönünden uygulanmaktadır.

El ile uygulamada keçenin genişleme ve küçülme özelliğinden dolayı her yerine eşit basınç uygulamak gerekmektedir. Aksi takdirde keçenin formunda bozulma yaşanmaktadır. Arada açılıp kontrol edilen keçede keçeleşmeyen bölgeler gözlemlenir ise o bölgelere bir miktar sabun rendelemek gerekmektedir. Pişirme işlemi için gerekli olan su ve basınç uygulamaları tamamlandıktan sonra keçenin üzerindeki sabunların giderilmesi için keçe bir kez yıkanmaktadır (Gülenay Yalçınkaya, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 37. El ile pişirme işlemi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 38. Ahmet Yaşar Kocataş'ın atölyesinde makinede pişirme işlemi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR KEÇE SANATINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

1. AFYONKARAHİSAR KEÇE EL SANATLARINI YAŞATMA VE GELİŞTİRME DERNEĞİ

Ocak 2020’de açılmış olan ‘Afyonkarahisar keçe el sanatlarını yaşatma ve geliştirme derneği’, dünyaca etkili olan Covid19 pandemisinden dolayı bir süre faaliyet gösterememiştir. Kısıtlamaların kalkmasının ve pandeminin de hafiflemesinin ardından Mart 2022 tarihinde faaliyete başlamıştır.

Derneğin kurucusu aynı zamanda başkanı Sevgi Tahmaz'dır. Sevgi Tahmaz hakkında detaylı bilgi tezin keçe sanatçıları bölümünde yer almaktadır. Derneğin kurucu üyeleri aynı zamanda Sevgi Tahmaz'ın öğrencileridir. Kurucu üyeler 7 kişiden oluşmaktadır. İsimleri; Mehmet Sait KURT, Metin ERDOĞAN, Necmiye SERTESER, Nesrin ERDOĞAN, Nuray PAKYÜREK, Sevgi TAHMAZ, Sultan ÖNCÜ. Dernekte ilerleyen zamanlarda daha çeşitli el sanatları kursları verilmek amaçlanmakta, şu an ise keçe, ebru tezhip kursları verilmektedir. Keçe kursu eğitmeni Sevgi Tahmaz, ebru kursu eğitmeni İnci Çetin, tezhip kursu eğitmeni ise Sultan Öncü'dür.

Dernek binası olarak, Afyonkarahisar kalesinin çıkışı olan ve tarihi konak ve camilerin bulunduğu bölge olmasından dolayı turistik bir yer olan Afyonkarahisar Merkezde yer alan Şehitoğlu Konağı seçilmiştir (Sevgi Tahmaz, sözlü görüşme, 2022)

Konağın tarihçesi ise şöyledir; Hicri 1318, (Miladi 1902) yılında tarihi konakların da içinde bulunduğu mahallede büyük bir yangın çıkmaktadır. Mevlevihâne de dahil olmak üzere bu yangında ne büyük tesadüftür ki 1318 tane yapı kullanılmaz hale gelmiştir. Dönemin padişahı II.Abdülhamit, Mevleviliğe karşı özel ilgisinden dolayı, kendi şahsi servetinden 14.000 altın göndererek Mevlevihâne'yi bugünkü taş yapı tarzı ile yeniden inşa ettirmiştir. İşte bu dönemde, göndermiş olduğu mimarlar ve ustalar tarafından konakların da içinde olduğu bu bölgede dönemin en önemli sivil mimari örneklerini ortaya çıkaran yapılar inşa edilmiştir. Mimarlık kongrelerine konu olan bu tarihi mekânın tam ortasında yer alan Şehitoğlu Konağı, yan yana iki konaktan oluşmaktadır. Bu konaklardan birisi Restaurant & Cafe olarak; diğeri ise tarihi Özel Konaklama Tesisi olarak günümüze kazandırılmıştır (Şehitoğlu Konağı, 2022).

Bina sokağın köşesinde yer almakta ve 2 katlıdır. Binanın iki giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş katında bir mutfak ve bir de dükkân alanı yer almakta ve giriş kapısının biri mutfak alanında diğeri ise dükkân alanındadır. Dernek binasının mutfak kısmından olan giriş bölümü şekil 39'da, binanın atölye kısmından olan giriş bölümü ise şekil 40'da verilmiştir. Dükkân alanı keçe atölyesi olarak kullanılmakta ve keçe kursu verilip öğrencilerin yapmış olduğu çalışmalar sergilenmektedir. Şekil 41'de derneğin keçe atölyesi ve keçe kursuna yer verilmiştir. Şekil 42'de ise derneğin ebru atölyesinde uygulama yapan öğrenci verilmiştir.

Şekil 39. Derneğin binası ve birinci giriş kısmı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 40. Derneğin binası ve ikinci giriş kısmı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Üst katlar 4 oda, 1 antre ve 1 balkondan oluşmaktadır. Halen bakım aşamasında olan odaların işlemleri bittikten sonra her biri farklı alanlara hitap eden atölye olması planlanmaktadır. Binanın iki cephesinin olmasından dolayı içerisi aydınlık ve ferah bir yapıya sahiptir.

Şekil 41. Derneğin keçe atölyesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 42. Dernekte ebru yapan öğrenci.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Derneğin açıldığı ilk günden itibaren özellikle binanın bulunduğu bölgedeki insanların ilgisini çekmiş, birçok insan ziyarette bulunmuş ve halen bulunmaktadır. Dernek 7'den 70'e her yaşta insana hitap etmektedir. Mahalle halkı çocuklarını derneğe göndererek hem çocukların gelişimine destek vermekte hem de el sanatlarının geleceğe aktarımı ve sürdürülebilirliği açısından kültürümüze önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Derneğin amacı; unutulmaya yüz tutmuş ve geleneksel olan, Göktürklerden beri var olan el sanatlarını yaşatmak ve yansıtmaktır. Keçeyi sadece gördüklerinden ibaret zanneden insanlara keçenin nasıl yapıldığını, özelliklerini, sağlığa faydasını, hayatımızdaki ve kültürümüzdeki yeri ve önemini anlatmak, bu sayede insanlara farkındalık oluşturarak sanatın değer kazanmasını sağlamaktır.

Dernek Başkanı Sevgi Tahmaz, derneğin amacı hakkında ek olarak şu sözlerde bulundu; Dernekte mahallenin çocuklarına ve ilgisini çeken tüm bireylere keçe öğretilmektedir. Hem sosyalleşmekte hem de sanat öğrenmektedirler. Amacımız el sanatlarını yeni nesille aktarmaktır. Biz çocuklara bir şeyler öğretmekteyiz aynı zamanda biz de onlardan bir şeyler öğrenmekteyiz. Onların farklı bakış açıları bize de bir şeyler katmaktadır. Çocukların su ve sabunla oynamaları hoşlarına gitmektedir. Sanata ilgi duyan insanları hem sosyalleştirmek hem de sanatlarımızı tanıtmak bizim amacımızdır. Dernek aracılığıyla bu sanatları tüm Türkiye'ye hatta Dünya ya tanıtmayı hedeflemekteyiz.

Derneğe gelen öğrenciler yaptıkları ürünleri dernekteki vitrine koyarak ürünlerini sergilemekte aynı zamanda satışını yaparak maddi gelir elde etmektedirler. Bu sayede derneğe gelip el sanatlarını öğrenmek isteyen özellikle de küçük yaştaki çocuklar sadece bir sanat öğrenmekle ve el becerisini geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda ürününü sergileme gururunu, satışı yapıldığında ise başarı ve özgüven duygusunu öğrenmiş ve tecrübe edinmiş olmaktadır.

Dernekte ürün sınırlaması yoktur. Kursiyerlere teknik ve yöntem öğretilmekte ve kursiyerler her türlü ürün ortaya koyabilmektedir. Yelek, şapka, ayakkabı, toka, yastık kılıfı, ev aksesuarları gibi birçok alanda ürün yapılmaktadır.

Dernekte keçe yapımındaki dikkat edilen noktalardan bir tanesi sanatın özünü, gelenekselini bozmadan, güncelleyerek kullanmaktır. Bu sayede sanatın geçmişini unutmadan sürdürülebilirliğini sağlamaktır.

O bölgeye gelen yerli yabancı turistler derneği görüp ziyaret etmekte, keçeyi tanımakta, dernekteki öğrencilerin yapmış olduğu ürünlerden hediyelik eşyalar satın alarak Afyonkarahisar'ın kültürünü tanıyıp yaymaktadır (Sevgi Tahmaz, sözlü görüşme, 2022).

2. KEÇE KURSLARI

Afyonkarahisar’da keçeyi tanıtmak, insanlara hobi edindirmek ve sosyalleşmeleri adına keçe kursları verilmektedir. Bu kurslar genel olarak halk eğitim bünyesinde açılan kurslardır. Kurslar daimî olmamakla birlikte dönemsel verilmekte, gün ve saatleri ise kursiyerlerin katılım sağlayabileceği zaman dilimlerine göre ayarlanmaktadır.

İlde keçe kursu açan ustalardan biri Sevgi Tahmaz’dır. Afyonkarahisar Halk Eğitim Merkezi bünyesinde ücretli usta öğretici olarak birçok kurs açmıştır. Geleneksel keçeyi insanlara öğretmek kültürümüzü gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlamaktadır. Halk Eğitim Merkezi bünyesinde ve Belediyenin tahsis ettiği ‘Atatürk Kültür Merkezinde’, İl Kültür Müdürlüğüne, Türk Anneler Derneğinde ve 2020 de açılan aynı zamanda başkanlığını da yaptığı Afyonkarahisar Keçe El Sanatlarını Yaşatma ve Geliştirme Derneğinde keçe kursu açmış ve açmaktadır (Sevgi Tahmaz, sözlü görüşme, 2022).

Emine Dalgıç, Afyonkarahisar Halk Eğitim Merkezinde ücretli Usta Öğretici olarak görev yapmaktadır. Toplum ruh sağlığı merkezinde 2020-2021 yıllarında ‘keçe aksesuarları yapımı’ kursu açmıştır. Kurs eğitmeni Emine Dalgıç, kursiyerlerin keçeye olan ilgi ve heyecanı zamanla arttığını, bu durumun el becerilerine yansıdığını ve bu sayede iyileşmelerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir (Emine Dalgıç, sözlü görüşme, 2022). Kurs ilerledikçe katılımcılar kendi tasarımlarını yapmakta, satış yaparak gelir elde etmekte ve sosyalleşmektedir (Emine Dalgıç, sözlü görüşme, 2022).

Hanife Erbaş, Afyonkarahisar Engelsiz Yaşam Merkezinde 2021 yılında Merkez Halk Eğitim Merkezi bünyesinde keçe kursu açmıştır. Bu kursun amacı bedensel ve zihinsel engeli bulunan kursiyerlerin sosyalleşmesini sağlamak, el becerilerinin gelişimine katkıda bulunmaktır.

3. KEÇE SANATÇILARI

Afyonkarahisar keçe sanatında açılan kurs ve derneklerin yanı sıra faaliyet gösteren, birtakım çalışmalarla keçe sanatına devamlılık arz ettiren keçe ustaları ve keçe sanatçıları bulunmaktadır.

Afyonkarahisar'ın keçecilikte önemli merkezler arasında yer almasının etkenleri arasında keçe ustaları yer almaktadır. Keçeciliği babadan oğula sürdürerek, hem ata mesleklerini sürdürmüş hemde keçe sanatçılarına bilgi birikimlerini aktararak günümüz keçe sanatına ışık tutmuşlardır. Keçe ustaları keçe yaygı, seccade ve kepenek üretimi yaparak geçimlerini sağlamaktadır. Ustaların her biri geleneksel keçeciliği yaşatmış, atalarından gördükleri, çocukluktan bugüne uyguladıkları teknik ve yöntemleri, atölyelerine gelip öğrenmek isteyen kişilere gösterip öğreterek keçenin disiplinler arası kullanımına olanak sağlamışlardır. Böylece keçe sanatının kullanım alanı günümüzde sadece kepenek, yaygı ve seccade olarak kalmamış, çağdaş, modern ve güncel yaklaşımlarda da kullanılmıştır.

Günümüzde Afyonkarahisar keçe atölyelerinin sayısı 7'dir. Her birinin nesillerdir devam ettirdiği çalışma düzeni ve atölyesi bulunmaktadır. Bu atölyelerden 4'ü merkezde, geçmişten beri 'keçeciler çarşısı' olarak adlandırılan caddede bulunmaktadır. Keçeciler caddesinde bulunan keçeciler; Dördüncü Nesil Keçecilik, Erkuş Keçecilik, Kocataş Keçecilik ve Özçalışan Keçecilik'tir. Keçeci Tekstil olarak bilinen keçe atölyesi, merkezde Gazlıgöl cad. Kasımpaşa mah. 65/A nolu atölyede yer almaktadır. Son olarak 2. Küçük Sanayi Sitesinde ise Vatandaş Keçecilik ve Abdülkadir Nazilli keçecilik bulunmaktadır.

Afyonkarahisar'da keçe sanatıyla yakından ilgilenen, geleneksel usulleri de yaşatmak ve geleceğe taşımak suretiyle güncel yaklaşımlarla beraber yeni tasarımlar ortaya koyan sanatçılar bulunmaktadır. Sanatçıların her biri keçe ustalarının bilgi ve becerilerinden faydalanarak, öğrenerek ve geliştirerek alanlarında başarı sağlamışlardır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde akademisyen olan Ülkü Küçükkurt keçe alanında yaptığı çalışmalarda amacının motif zenginliğini gelecek kuşaklara aktarmak olduğunu ifade etmektedir.

Küçükkurt, geleneksel motifleri kullanarak oluşturduğu kompozisyonları keçelerine uygulamaktadır. Geleneksel tepme keçe ürünlerinde kullanılan motifleri ön plana çıkartmak amacı ile yaptığı tasarımlarla, 7-26 Eylül 2020 tarihinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi sergi alanında 'Yün, Su, Sabun' adlı kişisel sergisini açmıştır.

Geleneksel tekniklerin yanı sıra, güncel teknikleri de uygulayan Küçük Kurt, çalışmalarında boyutlu, dokulu teknikleri kullanmaktadır. Şekil 43, şekil 44 ve şekil 45'te Küçük Kurt'un eserleri ve analizine yer verilmiştir. Sergilerinde izleyicilerin bu dokulu yüzeyleri daha yakından inceleyebilmeleri için bazı çalışmalarını çerçeve içine almadığını belirtmektedir (Ülkü Küçük Kurt, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 43. Ülkü Küçük Kurt'un keçe çalışması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Boyutları: 50 cm x 146 cm.

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe, upwoofing.

Kullanılan Motifler: Hurma dalı, mekke toprağı.

Şekil 44. Ülku Küçükkurt'un keçe çalışması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Boyutları: 38 cm x 136 cm.

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe, upwoofing.

Kullanılan Motifler: Kafesli göl ve kafesli gölün bölümleri.

Şekil 45. Ülku Küçükkurt'un keçe çalışması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Boyutları: 50 cm x 136 cm.

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe, upwoofing.

Kullanılan Motifler: Kaz ayaklı sığır sidiği, kirman, üzümlü, kafesli yıldızlı göl.

Afyonkarahisar keçe sanatçılarından olan Sabriye Arpaözü, Afyonkarahisar keçe ustalarından Merhum Mustafa Arpaözü'nün kızıdır. Keçe geleneğinin dördüncü kuşağı olan Mustafa Arpaözü, bu alanda atalarından kazandığı tüm teknik, malzeme, motif, tasarım bilgi ve becerisini çocukları Fahrettin Arpaözü ve Sabriye Arpaözü'ne aktarmıştır. Alanında ismini en güzel şekilde duyuran Mustafa Arpaözü, 11 Ocak 2021'de vefat etmiş ve elindeki bayrağı çocuklarına teslim ederek geleneği beşinci kuşağa taşımıştır.

Sabriye Arpaözü, lisansını işletme üzerine tamamlamış fakat ilgisi her daim sanat ve tasarım üzerine olmuştur. 2015-2017 yılları arasında Afyonkarahisar Halk Eğitim Merkezi bünyesinde usta öğretici olarak keçe kursları vermiş, 2016-2018 yılları arasında Belediye Taş Medrese'de çalışmalar yapmış aynı zamanda satışını gerçekleştirmiştir. Daha sonra Süleyman Demirel Üniversitesinde Sanat ve Tasarım Anabilim dalında tezli yüksek lisans yaparak 2021 yılında mezun olmuştur. Keçe ürünlerini, çalışmalarını Afyonkarahisar Gazlıgöl cad. Kasımpaşa mahallesinde bulunan atölyesinde yapmakta aynı zamanda abisi Fahrettin Arpaözü ile birlikte çeşitli keçe ürün ve malzeme satışını gerçekleştirmektedir.

Doğuştan keçe mesleğinin içinde olduğu belirten Sabriye Arpaözü, keçe alanında ilerleyebilmesinin temel nedeninin küçük yaşlardan beri severek yaptığını ve içinden gelen sevginin kendisini bağlayan en büyük etken olduğunu belirtmiştir. Daha çok keçe tablo, giysi ve aksesuar çalışmaları yapan Arpaözü, Hüsn-i hat'a olan ilgi ve merakından dolayı tasarımını yaptığı tablolarına genellikle Hüsn-i hat yazılarını işlemiştir. Arpaözünün yapmış olduğu çalışmalardan şekil 46 ve şekil 47'de keçe tablo çalışmalarına, şekil 48'de ise keçe şapka tasarımına yer verilmiştir. Aynı zamanda yaptığı bazı tasarımlarında doğal kök boyalar kullanarak kendisi renklendirmiştir. Geleneksel yöntem ve tekniklerin kaybolmaması gerektiğini savunan Arpaözü, bu sanatın geleceğe aktarılabilmesi için güncel tasarımların gerekliliğine vurgu yapmıştır (Sabriye Arpaözü, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 46. Sabriye Arpaözü'nün keçe tablo çalışması.

Kaynak: Arpaözü (2022).

Boyutları: 100 cm x 150 cm.

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü, ipek.

Kullanılan Teknik: İğneleme, Alt zemin ipek ile birlikte tepme keçe.

Kullanılan Motifler: Aksaray Sultan Hani Kervansarayının kapısı.

Şekil 47. Sabriye Arpaözü'nün keçe tablo çalışması.

Kaynak: Arpaözü (2022).

Boyutları: 70 cm x 100 cm.

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü, ipek.

Kullanılan Teknik: İğneleme, tepme keçe.

Kullanılan Motifler: Hattat karahisarinin besmele hamdele ve ihlası bulunan eseri.

Şekil 48. Sabriye Arpaözü'ne ait keçe şapka.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Kullanılan Malzeme: Yeni Zelanda Merinos Yünü, boyama için; ceviz kabuğu.

Kullanılan Teknik: Kök boyama, tepme keçe

Afyonkarahisar keçe sanatının yeni nesillere aktarılmasında önemli rolü olan bir sanatçımız ise 2021 yılında Kültür Bakanlığının Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olarak kültür bakanlığı sanatçısı olmaya hak kazanan Sevgi Tahmaz'dır. Tahmaz, 10 Mayıs 1968, Ordu Ünye doğumludur. Lisansını Anadolu üniversitesi sosyoloji olarak tamamlamış, 1996 da usta öğretici belgesini alarak el sanatları alanında nakış öğretmeni olmuştur. 2006'dan sonra ise keçe ile ilgilenmeye başlayarak her iki alandan da kurslar vermeye başlamıştır. Son 10 yıldır ise sadece geleneksel keçe alanıyla ilgilenmektedir. Keçe üzerine ilk kursunu 2016'da Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesinde açmıştır.

Keçe eğitimini alaylı olarak Afyonkarahisar'daki keçe ustalarından öğrenmiştir. Geleneksel usulde keçe yapımını ilk olarak Erkuş Keçeciliğin ustaları Mehmet Erkuş ve İsmail Erkuş'tan öğrenmiştir. Bu atölyede kepenek yaparak, izleyerek ve sorgulayarak keçenin temelini öğrenmiştir. Daha sonra Ankara'da Kültür Bakanlığı Sanatçısı olan Aynur Yüce'nin bilgi birikiminden faydalanmıştır. Tahmaz, bu usta ve sanatçıların yanı sıra Afyonkarahisar'daki tüm ustaları ziyaret ederek gerek uygulama gerek sözel anlamda hepsinden bilgi ve tecrübe edinmiştir. Bunun için Sevgi Tahmaz, Afyonkarahisar'daki tüm ustalar benim de ustamdır demektedir.

2020 de keçe ile ilgili Afyonkarahisar keçe ve el sanatları yaşatma ve geliştirme derneğini kurmuş ve bu dernekte başkan olarak görev yapmaktadır. Halen aktif olan bu dernekte, Afyonkarahisar Halk Eğitim Merkezi ve Afyonkarahisar İl Kültür Müdürlüğü bünyesinde keçe kursu vermektedir. Aynı zamanda Afyonkarahisar'da keçe alanında geleneksel keçe kursu veren tek sanatçıdır. Çalışmalarına tablo, yelek, patik, şapka, fular,

yaygı gibi birçok farklı tasarımlara yer vermektedir. Şekil 49’da yelek tasarımına, şekil 50’de keçe çizme tasarımına, şekil 51’de ise keçe şapka ve atkı tasarımına yer verilmiştir.

Sevgi Tahmaz, geleneksel keçe sanatımızla ve geleceğe aktarımıyla ilgili ‘Çağa ayak uydurmak gerekir fakat bunu yaparken özü bozmamak şarttır. Yeni nesillere işi bozarak aktarmanın anlamı yok, özümüzü aktardığımız zaman yeni nesillerinde bundan ders alması gerek. Yani bunu yapan insan bunu neden böyle yapmış şeklinde sorgulaması gerekiyor. Hiçbir gelenek düşünülmeden, yaşanmadan, deneyimlemeden bugüne gelmemiştir. Bunun için eskiye saygının ve eski olanın daha doğal olmasından dolayı her daim yaşaması ve bilinmesi gerek. Yünün su ile birleşiminden bir kumaş elde edilmesi insanlara ilginç ve hayret verici geliyor ki keçeyle ilk tanıştığımda bana da öyle gelmişti. Bu yüzden bu duyguyu bu hisleri aktarmayı kendime görev biliyorum. Güncel eklemeler, çağa ayak uydurmak da bir gereklilik fakat bu özümüzü, geleneğimizi unutmadan ve yaşatarak olması gerek. Eğer bu gelenek bize atalarımızdan yadigarısa ve biz de bugünün atalarıysak geleneğimize sahip çıkmalıyız’ sözlerini kullanmıştır (Sevgi Tahmaz, sözlü görüşme, 2022

Şekil 49. Sevgi Tahmaz’a ait keçe yelek.

Kaynak: Tahmaz (2022).

Boyutları: 25 cm x 28 cm.

Kullanılan Malzeme: 22 micron merinos kuzu yünü, düğme.

Kullanılan Teknik: Islak tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 50. Sevgi Tahmaz'a ait keçe çizme.

Kaynak: Tahmaz (2022).

Boyutları: 39 ayak numarasına göre, uzunluğu 30 cm.

Kullanılan Malzeme: 22 micron merinos kuzu yünü, pamuklu yazma, deri taban.

Kullanılan Teknik: Islak tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Kumaşın çiçek motifleri.

Şekil 51. Sevgi Tahmaz'a ait keçe şapka ve atkı.

Kaynak: Tahmaz (2022).

Boyutları: Şapka: 28 cm x 17 cm Atkı: 25 cm x 130 cm

Kullanılan Malzeme: 22 micron merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Islak tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Afyonkarahisar’da keçe sanatına gönül vermiş, tamamen gönüllülük esasına dayanarak tasarımlar ortaya koyan, kendini bu alanda sürekli geliştiren sanatçılardan birisi de Gülenay Yalçinkaya’dır.

Keçe alanında başarılı çalışmalar yapan Yalçinkaya’ya, ustası Ahmet Yaşar Kocataş tarafından keçeciliğin geleneği olan peştamal (kuşak) bağlanmıştır. Zamanla göstermiş olduğu başarılar ve tecrübeler neticesinde ise 2013’te T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” unvanı verilmiştir. Bu nedenle Yalçinkaya keçe alanında önemli bir yere sahiptir. Gülenay Yalçinkaya’nın hayatı ve eserleri hakkında daha detaylı bilgiye bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜLENAY YALÇINKAYA VE KEÇE SANATINA GÜNCEL YAKLAŞIMLARI

1. HAYATI

19 Ocak 1958 Afyonkarahisar doğumludur. İlköğretim, ortaöğretim ve liseyi Ankara’da tamamlanmıştır. Yüksek öğrenimini Turizm Yüksek Okulu, İşletme muhasebe bölümü okuyarak 1979 yılında başarı ile bitirmiştir. Üniversitede öğrenim zamanlarında vekil öğretmenlik yapmıştır. 1999-2001 yılları arasında TBMM’de millet vekili danışmanlığı yapmıştır. Halen muhasebe alanında çalışmasını sürdürmektedir.

2000 yılında keçe sanatının dikkatini çekmesi üzerine yeni bir yolculuğa adım atmıştır. Bu yüzden Gülenay Yalçinkaya, 2000 yılını hep miladı olarak görmüştür. 2000 yılında bir ziyaretçiye Afyonkarahisar geleneksel sanatlarını tanıtırken keçeye merakı uyanmıştır. Bu merakın üzerine giden Gülenay Yalçinkaya, keçe ustalarının yaptıkları keçeleri alıp dekoratif ürünler ortaya koyarak keçeciliğe ilk adımlarını atmıştır.

Keçeye olan ilgisi giderek artmıştır. Keçeci Ahmet Yaşar Kocataş’ın atölyesine sürekli giderek izleyip uygulamalar yapmıştır. Bunun yanı sıra diğer keçe ustalarını da izlemiş ve faydalanmıştır.

Keçe ustalarının kullandığı teknik, malzeme ve desenleri dikkatle inceleyip uygulayarak keçe sanatı hakkında bilgi birikimini daha da arttırmıştır. Zamanla bu meslek meraktan öte bir tutku haline gelmiştir. Bu süreçte keçecilerin yaşadıkları sorunlarını fark ederek bu konu üzerinde araştırmalar yapmaya başlamıştır.

İlk olarak üretilen keçelerin zamanla güvelenmesi sorunuyla karşılaşmış ve ‘keçeleri güvelenmeden nasıl muhafaza edebiliriz?’ sorusunun peşine düşmüştür. Bunun için birçok keçe atölyesi gözlemlemiş ve keçe ustalarıyla istişare etmiştir. Araştırma

sonucunda tamamen doğal ve geleneksel sanat olan keçeğe kimyasal bir koruyucu ekleyerek hem sanatın geleneksel boyutuna hem de doğallığına zarar verdiği düşüncesi ile doğal olmayan tüm koruma yöntemlerinden uzaklaşmıştır.

Yalçinkaya, 2000-2003 yılları arasında 0-6 Yaş SHÇEK (Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu) bünyesinde bulunan koruma altındaki çocuklara yönelik hizmet amacıyla faaliyet gösteren derneğin kurulmasında öncülük etmiş ve başkanlığını yapmıştır.

2003-2005 yılları arasında ise Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğinde başkanlık görevini üstlenmiş aynı zamanda keçe projesi hazırlayarak eğitimliğini yapmıştır.

Keçenin tanıdığı sınırsız tasarım olanağının kendisini etkilediğini belirten sanatçı, Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu tarafından verilen “Halk Kültürüne Hizmet Ödülü”ne 2010 yılında layık görüldü. Aynı yıl Afyonkarahisarlı geleneksel tepme keçe ustaları tarafından kadın keçeci kalfası olarak ilan edilmiştir. 17 Şubat 2010 tarihinde Millet Hamamı’nda yapılan peştamal kuşanma töreninde Yalçinkaya’nın ustası olan Ahmet Yaşar Kocataş, keçe sanatını bugüne kadar hep erkeklerin yaptığına dikkat çekerek, Yalçinkaya’nın bir keçeci kalfası kadar birikim sahibi olduğunu vurgulayıp dualarla “kalfalığı” simgeleyen peştamal kuşatmış, bir de yünlerin serpilmesinde kullanılan “Sepki” armağan etmiştir. Peştamal kuşanma töreni şekil 53’te verilmiştir.

Şekil 52. Gülenay Yalçinkaya’nın peştamal kuşanma töreni.

Kaynak: Yalçinkaya (2019).

2012 yetişkinlere dönük AKÜ Yaşam Boyu Eğitim Merkezinde yetişkinlere dönük keçe çalışması ve yine aynı yerde fizik tedavi merkezindeki hastalara dönük keçe terapi programı gerçekleştirmiştir. Hattat Ahmet Karahisari Kültür Merkezinde, Kültür Turizm Müdürlüğü ve SHÇEK iş birliği ile gönüllü eğitmenliğinde çalışmalar sürdürmüştür. SHÇEK müdürlüğünde bulunan koruma altındaki çocuklara ‘neşeli keçe atölyesi’ faaliyeti gerçekleştirmiştir. Çeşitli zamanlarda AYTAM ve çeşitli kurumlarda ilkokul öğrencileri ile keçe etkinlikleri sürdürmüştür.

Yalçinkaya, ulusal ve uluslararası karma sergilere katılmakta; kişisel sergiler açmaktadır. Yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası sempozyumlara bildirimleriyle katılmaktadır. “Halk Plastik Sanatlarından Keçe ve Afyonkarahisar’da Yansıması-Keçeye Ter Düştü” adıyla yayınlanmış bir kitabı vardır. “Keçe-Afyonkarahisar’da Geleneksel Bir El Sanatı” adlı e-kitabı AYTAM (Afyonkarahisar Yerel Tarih Araştırmaları Merkezi) yayını olarak internet ortamında yayınlanmıştır. Keçecilikle ilgili gönüllü çalışmalarından dolayı Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu 2010 yılı ödülünü almıştır. 2013’te bir grup arkadaşıyla Topak Ev Sanat Grubunu kurmuş; bu grupta da sanatsal çalışmalar yapmıştır. 2013’te T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” unvanı verilmiş ve keçecilik dalında geleneksel el sanatları sanatkarı olarak onaylanarak sanatçı tanıtım kartı düzenlenmiştir.

Keçeye adımlarını bu şekilde atan Gülenay YALÇINKAYA, Afyonkarahisar’da çalışmalarına devam etmiş, aynı zamanda sık sık gönüllü olarak keçe kursları ve workshop düzenleyerek alanında uzman hale gelmiştir. 2009’dan itibaren 2013’e kadar AKÜ Yaşam Boyu Eğitim Merkezinde yetişkinlere yönelik kurslarda gönüllü eğiticilik yapmıştır. 2016’da ise kendi markasını oluşturarak tescil ettirmiştir.

2022 yılında TRT 2 kanalında ‘Coğrafyadan Kültüre Bağ’ programının 18. bölümünde Gülenay Yalçinkaya’ya da yer verilmiş, kendisi ve eserleri tanıtılmıştır. Zaman zaman Kanal 3’ün hazırladığı programlara da katılım sağlamıştır.

2. KEÇE SANATI HAKKINDA FİKİR VE DÜŞÜNCELERİ

Gülenay Yalçinkaya keçe sanatı hakkında fikir ve düşünceleri açısından şu sözlerde bulunmuştur; Keçe geleneksel olarak geçmişten günümüze yansımız en eski el sanatlarından ve kültürel kodumuz olan bir sanat dalıdır. Bu bağlamda keçe bizleri geçmişten geleceğe bağlayacak kültürel kodlarımızdan birisidir.

Keçe geçmişte var olan yöntemiyle günümüzde kullanılıyor fakat geleceğe de yansiyabilmesi, uzun yıllar yaşayabilmesi için yenilikler de eklemek gerekmektedir. Keçeyi yaşatmaya çalışılmaktaki amaç ise keçenin tamamen doğal bir kumaş olması, doğaya veya canlılara hiçbir zararı olmaması bunlarla birlikte insan sağlığına da oldukça faydalı olmasıdır.

Keçenin geçmişten günümüze gelen geleneksel yapım teknikleri bulunmaktadır. Keçe sanatını sürdürürken bu değerler ve teknikler unutulmamalı ve unutturulmamalıdır. Örneğin keçe kepenek yapımı tamamen geleneksel usulde gerçekleşmektedir fakat günümüzde günlük hayatta kullanılmayacağı için zamanla unutulabilmektedir. Bu teknik giysi, kılık kıyafet veya başka kullanım alanlarına taşınırsa hem keçe sanatı güncel tutulmuş olmakta hem de geleneksel unutulmamış ve unutturulmamış olmaktadır.

3. KEÇE ALANINDA SOSYAL FAALİYETLERİ

Keçe sanatına hayatını ve emeğini vermiş olan Yalçinkaya, bu mesleği gönüllülük esasına dayanarak yürütmektedir. Yaptığı işi büyük keyif ve özveriyle sürdüren Yalçinkaya, geleneksel keçeyi uygulamaktan, sürdürmekten ve öğretmekten keyif almakta, kendini geleneksele yakın görmektedir. Gelenekselin yanı sıra çağdaş tasarımlar da üretmekte, yeni teknikler öğrenmekte ve geliştirmektedir. Kendini geleneksel keçeye yakın gören Yalçinkaya, keçe sanatının sürdürülebilirliği için yeni ve çağdaş tasarımlara da açık olmak gerektiğini savunmaktadır.

Keçe sanatıyla ilgili Ulusal ve Uluslararası birçok sergi, sempozyum ve bildirilere katılmıştır. Yalçinkaya'nın keçe alanındaki sosyal faaliyetleri tarih sıralamasına göre aşağıdaki gibidir:

2005 Karma, Ömer Faruk Atabek

2006, Gelenekten Geleceğe Keçe Yolculuğu-Afyonkarahisar'da Keçe Sevgisi, Özgün Keçe Sergisi, Karma, Ömer Faruk Atabek Sergi Salonu

2007 Keçemiz, Karma, Afyonkarahisar Konağı, Afyonkarahisar

2007 Özgün Keçe Sergisi (Kişisel), Afyonkarahisar

2008 Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Keçe Sergisi (Keçeci esnafıyla karma), Afyonkarahisar

2009 Gelenekten Geleceğe Keçe Yolculuğu (Karma), Afyonkarahisar

- 2010 2. Jacksonville Türk Kültürü ve El Sanatları Festivali, Florida-ABD
- 2010 Keçe İçi Resim Sergisi (Kişisel), AYTAM
- 2010 Ukrayna-Türkiye Güzel Sanatlar Sergisi, Kiev-Ukrayna
- 2011 1. Boğaziçi Sanat Bienali, Basın Müzesi, İstanbul
- 2011 3. Jacksonville Türk Kültürü ve El Sanatları Festivali, Florida-ABD
- 2011 Keçe Damlalar Kişisel Sergi, Gazi Üniversitesi SOKÜM, Ankara
- 2011 Türk Sanatları Karma Sergisi Romanya-Köstence
- 2011 Zanaattan Sanata Keçenin Geleceğe Yolculuğu, Karma Sergi, Ömer Faruk Atabek Sergi Salonu, Afyonkarahisar
- 2012 Doğanın Keçeye Yansıması, (Karma), Ömer Faruk Atabek Sergi Salonu, (Afyonkarahisar)
- 2012 Marka kent Afyonkarahisar. Etkinliği içinde, Karma sergi ve Bildiri 2012
- 2012 Türkiye'nin Renkleri Resim Sergisi, Bursa
- 2013 Attım Yün Oldu, Teptim Keçe Oldu, TOPAKEV Sanat Grubu Keçe Sergisi, Afyonkarahisar
- 2013 Turizm Haftası (Karma) (Afyonkarahisar)
- 2013 Turizm Haftası (Kişisel) (Afyonkarahisar)
- 2013 Yeteneğini Keşfet Hobin Olsun Hobin Mesleğin Olsun (Karma) (Afyonkarahisar)
- 2014 "Türk Kültür ve Sanatlarından Esintiler" Karma Sergi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- 2015 TOPAKEV Sanat Grubu, Döğer Kervansarayı, 15-22 Nisan, Afyonkarahisar
- 2015, EMITT Fuarı Kültür ve Turizm Müdürlüğü Standı 2015, İstanbul
- 2015, Hattat Ahmet Karahisar İl Kültür Merkezi, Kişisel, Turizm Haftası
- 2016 21. Karma Türk Sanatları Sergisi, (Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu) Üsküp Makedonya

2016 Gökten Üç Elma Düştü, TOPAKEV Sanat Grubu, AYTAM EVİ, 25 Mart-1 Nisan
Afyonkarahisar

2016 I. 19 Mayıs Jürili Karma Sergi, Isparta

2016 TOPAKEV Sanat Grubu, Millet Hamamı, (Turizm Haftası), Afyonkarahisar

2017 10. Ege Günleri Ankara Tanıtım Günleri, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Standı, 18-
22 Ekim, Ankara

2017 II. 19 Mayıs Uluslararası Jürili Karma Sergi 22-31 Mayıs. Isparta

2017 Karma Türk Sanatları Sergisi, Uppsala, İsveç

2017 Taş Medrese, Kişisel Sergi. (Turizm Haftası) 2017

2018 “Geleneğin İzinden Keçe” Kişisel Sergi, (VIII. Uluslararası Afyonkarahisar
Araştırmaları Sempozyumu 5-7 Nisan), Afyonkarahisar

2018 19. Uluslararası Büyükçekmece Kültür ve Sanat Festivali Atölye Bayramı,
İstanbul

2018 5. Uluslararası Geleneksel ve Yöresel Değerler Sempozyumu, Kültür Sanat
Etkinlikleri, Karma Sergi. 26-28 Ekim, Sandıklı Afyonkarahisar

2019 ‘Uygarlıklardan İzler Keçe Sergisi’ Afyonkarahisar Müzesi, Müzeler
Haftası, 17-24 Mayıs, Afyonkarahisar

2019 “Doğadan İzler-Ekolojik Başkı ve Keçe Sergisi” Kişisel Sergi, Millet
Hamamı, (Turizm Haftası) 15-16 Nisan) Afyonkarahisar

2021 ‘Ayazınili Gençlere Yönelik Keçe Eğitimi’ Kültür ve Turizm Müdürlüğü,
Afyonkarahisar

2021 ‘Yılın Sanat Ödülü’ Ahmet İpek Cafe Life Ödülleri

2021 ‘Zanaattan Sanata Uluslararası Karma Sergi’ Recep Tayyip Erdoğan Kongre
ve Kültür Merkezi, 14-16 Aralık, Uşak Üniversitesi

2021 ‘Nazar Değmesin Sergisi’ Topak Ev Sanat Grubu, AYTAM

2022 ‘Edirne Altın Eller Geleneksel El Sanatları Festivali’ Kültür ve Turizm
Bakanlığı, 13-19 Haziran, Edirne

2022 ‘Zanaat Sanat ve Tasarım Dili Olarak Deri Sempozyumu ve Çalıştayı’ Karabük Fethi Toker Güzel Sanatlar Fakültesi, 24 Mayıs, Karabük (Gülenay Yalçinkaya, sözlü görüşme, 2022).

4. KULLANDIĞI TEKNİKLER

Keçe sanatında kullanılacak teknikler sanatçının istek, ihtiyaç ve zevkine göre değişim gösterebilmektedir. Gülenay Yalçinkaya’da yaptığı tasarımlarda tek bir tekniğe bağlı kalmayıp birçok farklı teknik kullanmış bazen de birkaç teknik bir arada uygulamalar yapmıştır. Öğrenmenin her daim gerekli olduğunu ve yeniliklere açık olmak gerektiğini savunan Yalçinkaya, keçe sanatını belirli bir kalıba sokmayıp diğer sanat dallarıyla da birleştirerek keçeyi disiplinler arası sanat olarak değerlendirmiştir.

4.1. EKOPRİNT (EKOLOJİK BASKI) TEKNİĞİ

Ekolojik tekstil baskı uygulaması 1958 Avustralya doğumlu sanatçı India Flint tarafından bulunmuş bir baskı yöntemi olup bitkisel materyallerle tekstil yüzeylerinin tamamen doğal yollarla renklendirilmesi işlemidir. Flint, ailesiyle Letonya’dan Avustralya’ya göç ederken paskalya yumurtalarını getirmiştir. Flint yumurtaların dışına bitkileri sarıp üzerlerini ince tekstillerle kapatıp kaynatmasıyla birlikte yumurta kabukları üzerinde bitkinin doku şekline benzer boyamaların kaldığını görmüştür ve bitkisel baskıların yapılabileceği fikrine ulaşmıştır (Bilir, 2018: 66).

Doğal yaprak, çiçek ve bitkilerin belirli bir düzen dahilinde uygun bir yüzeye yerleştirilerek bitkilerin renginin yerleştirilen yüzeye geçmesine ekolojik baskı denir. Yalçinkaya ekolojik baskı tekniğinde genellikle ceviz, meşe palamudu, katalpa ve aylantus ağacı diğer adıyla kokar ağacı yaprakları kullanmaktadır. Bunların haricinde süs eriği yaprağı, çınar yaprağı, papatya, papatya yaprakları ve okaliptüs kullanmaktadır. Ekoprint tekniği için toplanmış bitki örnekleri şekil 54’te verilmiştir.

Şekil 53. Gülenay Yalçinkaya atölyesinde ekoprint için toplanmış bitkiler.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Ekolojik baskıda dikkat edilmesi gereken şey, bitkilerin doğal yapısının, renginin ve boyutunun mevsime göre değişiklik gösterdiği gibi her farklı mevsimde toplanan bitkilerin kumaşa farklı tonda renkler vereceğidir. Doğaya zarar vermemek amacıyla mümkün olduğunca ağaçtan dökülen yapraklar tercih edilmelidir. Toplanan bitkilerin kuru olması kumaşa vereceği rengin de soluk ve cansız olması anlamına gelmektedir. Bunun için toplanacak bitkilerin kurumamış olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bitkiler toplandıktan sonra uygulamanın yapılacağı keçe kumaş serilmektedir. Serilen keçenin üzerine toplanan bitkiler istenilen kompozisyonda yerleştirilmektedir. Yalçinkaya'nın yapmış olduğu kompozisyon örneği şekil 55'te verilmiştir. Bu esnada kompozisyonun bir bütün olabilmesi, estetik bir görünüme sahip olabilmesi için hangi bitkinin hangi renk vereceği konusunda bilgi sahibi olmak gerekmektedir ve kompozisyon bu doğrultuda yapılmaktadır.

Adaçayı, civan perçemi, kekik, papatya ve soğan: Sarı, yeşil ve hâkî

Ceviz: Kahverengi

Defne ve ıhlamur: Sarı, kahverengi, hâkî

Havacıva otu: Kırmızı, mor, kahverengi

Isırgan otu: Kirli sarı, siyah

Kantaron: Turuncu, yeşil, hâkî

Sumak: Kahverengi, yeşil, hâkî rengini vermektedir.

Şekil 54. Bitkilerin keçe üzerine yerleştirilmesi.

Kaynak: Yalçinkaya, (2022).

Belirli bir kompozisyon dahilinde yerleştirilen bitkileri kaydırmamaya özen göstererek boru gibi silindir şeklinde bir materyal keçenin arasına yerleştirilerek dikkatlice rulo yapılmaktadır. Keçenin açılıp dağılmaması için bir ip yardımıyla sıkıca bağlanmakta ve renklerin keçeye kolaylıkla geçmesi için sıcak su uygulanmaktadır.

Sıcak su uygulaması iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi keçenin geniş bir kap içerisinde sıcak suda bekletilmesi, diğeri ise bir tencere içerisinde kaynatılmasıdır. Keçenin bağlanıp kaynatılması şekil 56’da verilmiştir.

şekil 55. Sıkıca bağlanan keçenin tencerede kaynatılması

Kaynak: Yalçinkaya, (2022).

Bitkilerin renklerinin daha canlı ve kalıcı olabilmesi için ‘mordanlama’ adı verilen işlem bu aşamada geręekleřmektedir. Keçenin suda kaynaması ya da bekletilmesi sırasında suyun iğerisine katılacak olan sirke ya da şap malzemesi mordanlama için yeterli olmaktadır.

Renklerin yüzeje net bir şekilde işleyebilmesi için keçenin rulo halinde 24 saat bekletilmesi gerekmektedir. Bekleme süresini tamamlayan rulo keçe açılmakta, kurutulmakta ve daha sonra ütü yapılmaktadır. Yalçinkaya atölyesinde ekoprint tekniği uygulanmış keçenin açılmış ve son hali şekil 57’de verilmiştir (Yalçinkaya, sözlü görüşme, 2022).

Şekil 56. Kaynatma işlemi sonrası keçenin açılması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.2. KERTİKLİ KEÇE TEKNİĞİ

Kertikli keçe, uygulanması en zahmetli teknikler arasındadır. Ahmet Yaşar Kocataş kertikli keçe tekniğini kullanmaktadır. Gülenay Yalçinkaya bu tekniği Kocataş ustadan öğrenmiştir.

Kertikli keçe yapılırken birinci tepme işlemi gerçekleşmiş olan keçeden yün çekilerek kullanılacak motife göre kertik yerleri belirginleştirilmektedir. Çekilen yünün arkasına şerit halinde keçe ben yerleştirilmekte, şerit keçeyle aynı renkte ya da farklı 1 renkte olmaktadır. İkinci tepme işleminden sonra keçe benin yarısı keçe de kalacak şekilde ayrılmaktadır. Pişirme işlemi sırasında ara sıra kontrol edilerek ayrılan bölümün keçeye yapışması önlenmektedir (Yalçinkaya, 2009: 51).

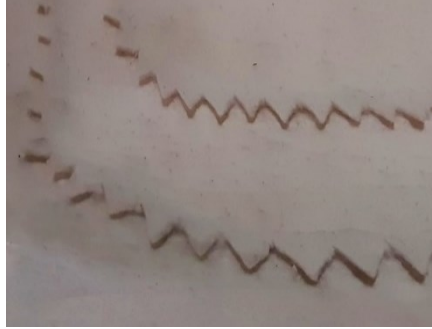
Keçeleşmesi makinede tamamlanan ürün sabundan arınması için yıkanmakta dürülüp suları sürülmekte ve ertesi gün açılarak kurumaya bırakılmaktadır. Keçeleşme sağlandıktan sonra yapışmayan keçe benin bu bölümleri makasla şekil verilerek kertikli hale getirilmektedir. Keçe, seccade ve yargıların bazılarını isteğe bağlı olarak birinci tepme işleminden sonra saçak eklenmektedir (Küçükkurt ve Oyman, 2018: 159). Kertikli keçe tekniği uygulanmış yaygı örneği şekil 58’de, kertik detayı ise şekil 59’da verilmiştir.

Şekil 57. Kertikli keçe.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 58. Kertik detayı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.3. KUMAŞ KEÇELEŞTİRME TEKNİĞİ (NUNO FELT)

Kumaş keçeleştirme tekniğinin diğer adı ‘nuno felt’ tir. Nuno kelimesi Japonca’da bez anlamına, felt kelimesi ise İngilizce’de keçe anlamına gelmektedir. Bu yüzden bu tekniğe kumaş keçesi de denilmektedir.

Kumaş keçeleştirme tekniği için iki ana malzeme gerekmektedir. Bunlar yün ve kumaştır. Kumaş seçiminde dikkat edilmesi gereken unsur kumaşın ince yada seyrek dokunmuş olması gerektiğidir. Bu tekniğe en uygun kumaş türü ise ipek ve tül kumaşlardır.

Kumaşın yün ile birleşerek keçeleşmesi istenilen bölgesine yün yaymak gerekmektedir. Yün kumaşın her iki yüzeyine de yayılmalıdır. Çünkü iki taraftaki yünlerin birbirine tutunup keçeleşerek kumaşta sabit kalması gerekmektedir. Yün yayılan kumaş tepilerek keçeleşme gerçekleşmektedir. Nuno felt tekniği genellikle giysi ve fularlarda kullanılmaktadır Yalçinkaya’nın atölyesinde bulunan kumaş keçeleştirme tekniği uygulanmış fular örnekleri şekil 60 ve şekil 61’de verilmiştir.

Şekil 59. Kumaş keçeleştirme tekniği ile fular yapımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 60. Kumaş keçeleştirme tekniği ile fular yapımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.4. KEÇE NAKIŞI (İĞNELİ) TEKNİĞİ

İğneli keçe nakışı tekniği, tablo, şal, çanta, kıyafet gibi keçe veya kumaş üzerine yün ile desenlendirme yapılmasıdır. Bu teknik için gerekli malzemeler, keçe veya kumaş tabaka, yün, keçe nakışı iğnesidir ve şekil 62’de keçe nakışı için kullanılan iğne özel bir yapıya sahiptir. Üst kısmı kalın, alt yani uç kısmı ince olup, orta kısmında çentikler bulunmaktadır. Bu çentiklerin tek yönlü olduğundan dolayı yünün üzerine batırıldığı takdirde, yün iğne ile beraber keçe tabakadan geçer fakat iğneyi tekrar çekerken yün ile beraber çıkmaz. Bu sayede yün ile tabaka birleşmiş olur.

Şekil 61. Keçe iğnesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Keçe nakışı için gerekli olan ilk uygulama keçe zemin üzerine desen çizimidir. Bunu yaparken iki yöntem uygulanabilmektedir. Birincisi; direkt olarak kalem gibi renk veya iz bırakacak bir malzeme ile zemine desen çizmek gerekmektedir. İkincisi ise bir kâğıt üzerine desen çizilip bu kâğıdı ters çevirerek zemin üzerine bırakmak ve sert bir cisim ile zigzag ya da dairesel hareketlerle desen üzerine baskı uygulamaktır. Bu sayede kağıttaki desenin zemine geçmesi sağlanmaktadır.

Son aşama olarak desen oluşturulmuş zemin bir kauçuk üzerine serilmektedir. Bir miktar yünü desen üzerine tutup istenilen bölgelere iğneyi batırıp çıkararak yünün zemine sabitlenmesi sağlamaktadır. Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken nokta ise iğnenin tamamını zemine geçirmeden yalnızca bir kısmını batırmaktır. Keçe iğneleme tekniği uygulama şekil 63'te yer almaktadır. Bu sayede yünün bir kısmı altta bir kısmı üstte kalarak zemine daha sağlam tutunabilmekte ve daha uzun ömürlü olabilmektedir.

Şekil 62. İğneli nakış uygulaması.

Kaynak: Youtube, (2022).

4.5. SHİBORİ TEKNİĞİ

Shibori tekniği, yünün keçeleşmesi tamamlanmadan önce, ham keçe yüzeyine düğme, para, misket gibi üç boyutlu, hacimli araç gereçlerin ham keçeye sarılarak bağlanması daha sonra keçeleşme işlemi tamamlanıp kurduktan sonra bağlanan araç gereçlerin tekrar çıkartılarak keçenin bağlanan gereçlere uygun olarak kabarık bir şekil almasıdır. Şekil 64'te farklı boyutlarda düğmelerin keçeye ip yardımı ile bağlanıp düğümlemesi, şekil 65'te kuruyan keçenin düğümlerinin açılması, şekil 66 da ise uygulanan shibori tekniğinin yelek üzerinde görünümü verilmiştir.

Şekil 63. Keçeye düğmeler bağlanması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 64. Keçe kurduktan sonra iplerin çözümlenerek düğmelerin çıkartılması.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 65. Shibori tekniği ile yelek yapımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.6. PREFELT TEKNİĞİ

Prefelt uygulamaları, ham keçe az katlı ve az sıkıştırarak kullanıldığında zemine gömülü, zemin hizasında desenler; katları fazla ve keçeleşmesi daha sıkı olarak kullanıldığında ise zeminden kabarık desenler oluşturma esasına dayanmaktadır.

Uygulama: Beş kat yün ile ham keçe bir zemin hazırlanmaktadır. Desen için, on kat yün kullanılarak kalın ve sıkı bir ham keçe oluşmaktadır. Desen keçesinden geometrik şekiller kesilerek zemin keçesine yerleştirilmektedir. Üzerine bir tül gererek, sabunlu suyla yirmi dakika ovularak keçeleşme sürdürülmekte ve keçeleşme tamamlandığında, desenlerin zeminden kabarık olarak gerçekleştiği görülmektedir (Yalçınkaya, 2019: 263-264).

4.7. UPWOLFİNG TEKNİĞİ

Upwolving tekniği için en temel ana malzeme kauçuk malzeme ile istenilen ebatlarda üretilmiş, üzerinde halka şeklinde birçok delikleri bulunan bir mat ve yündür. Upwolving tekniği için gerekli olan mat şekil 67’de verilmiştir.

Şekil 66. Upwolving tekniği için kullanılan delikli mat.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Upwolving tekniğini diğer tekniklerden ayıran en önemli özelliği yüksek dokusunun olması ve istenildiği taktirde rengarenk bir görüntü elde edilebilmesidir.

Uygulama şekli de diğerlerinden oldukça farklıdır. Birinci aşama; rengarenk ya da istenilen renkte ham keçe tabakalar üst üste konularak delikli matın deliklerinden sıkıca geçecek kalınlıkta rulo haline getirilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, en alttaki tabakanın bir sonraki aşamalarda zemin için kullanılacak olan ham keçe ile aynı renkte olması gerektiğidir.

İkinci aşama; delikli matın üzerine ham keçe tabaka serilmekte ve serilen keçenin matın deliklerine gelen kısımlarına parmak ya da herhangi bir alet yardımıyla oyuklar açılmaktadır. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken husus ise serilen keçe tabaka ile rulo haline getirilen tabakaların en altındaki tabaka aynı renkte olmalıdır.

Üçüncü aşama; delikli mat altta, serilen ham keçe üstte olması koşulu ile rulo halinde getirilen ham keçeler oluşturulan deliklere itelemek suretiyle sıkıca yerleştirilmektedir. Keçenin matın deliklerine sıkıştırılması şekil 68’de verilmiştir.

Şekil 67. Rulo keçenin deliklere sıkıştırılması.

Kaynak: Yalçınkaya, 2019, s. 265.

Dördüncü aşama; iteleyerek yerleştirilen rulolar zemin hizasında olacak şekilde kesilmektedir. Beşinci aşama; kesilen zemin üzerine bir kat daha ham keçe serilmektedir. Altıncı ve son aşama ise ılık su ve sabun yardımı ile ham keçenin keçeleşmesi sağlanmaktadır. İşlemi biten keçeyi deliklerden itekleyerek keçenin mattan ayrılması sağlanmaktadır. Mattan çıkartılan keçe şekil 69'da verilmiştir. Son olarak keçe, naylona sarılarak farklı yönlerde yuvarlanarak keçeleşme sağlanmakta ve makasla keserek net bir görünüm elde edilmektedir. İşlemi biten keçenin makasla kesilmiş şekli şekil 70'de verilmiştir.

Şekil 68. Mattan çıkartılan ham yünün keçeleştirilmesi.

Kaynak: Yalçınkaya, 2019, s. 265.

Şekil 69. Upwölfing tekniği ile yapılan keçe

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

4.8. ÜÇ BOYUTLU OBJE VE FİGÜRLER

Üç boyutlu obje ve figür yapımı keçenin kullanım alanını genişleterek keçeyle farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Keçenin kullanım alanı genel olarak giyim, aksesuar ve barınma olarak bilinmekte ve kullanılmaktadır.

Gülenay Yalçinkaya keçeden objeler, figürler ve oyuncaklar tasarlayarak çocukların kimyasal ve zararlı hammaddelerle yapılan oyuncaklarla oynamalarından ziyade, keçe gibi doğal hammaddeyle yapılmış zararsız oyuncaklarla oynamaların önünü açmıştır. Keçe figürleri yaparken Türk kültürüne ait hikâye ve figürlerden esinlenmiş böylece hem çocukların oyunlarını eğlenceli hale getirmeyi hem de Türk kültürümüze ait hikâye ve yöresel yaşam tarzını çocuklara empoze etmeyi hedeflemiştir. Çocuklar oyun oynarken eğlenmenin yanında Türk kültürünü öğrenmektedir. Şekil 71’de keloğlan masalının figürleri, şekil 72’de Anadolu kadınının giyim kuşam şeklini anlatan ve doğal yaşamı aktaran figürler, şekil 73’te ise Anadolu yaşam tarzını ve ev eşyalarını gösteren figürler yer almaktadır.

Obje ve figürlerin yapımında genel formlarını verebilmek için ince tel ya da sert kauçuk etrafına yün sarılarak sıkıca iğnelenmektedir. İşlemin sonunda isteğe bağlı olarak az miktarda su ve sabun ile keçeleştirme yapılarak yüzeyi tıraş makinesi ile tıraşlanmaktadır.

Şekil 70. Keloğlan ve eşeği Karakaçan figürlerinin yer aldığı köy hayatı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 71. Keçi, kuzu ve Anadolu kadınına yansıtan figürler.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Şekil 72. Anadolu kültürünün ev ortamını yansıtan figürler.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

5. GÜNÜMÜZ TEKSTİLİNE UYARLAMASI VE GÜNCEL YORUMLARI

5.1. AYAKKABI – PATİK

Şekil 73. Patik

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2012

Boyutları (En, Boy, Yükseklik): 10 cm x 27 cm x 22 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 74. Keçe ayakkabı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018

Boyutları (En, Boy, Yükseklik): 10 cm x 27 cm x 20 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü, plastik taban.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe.

Şekil 75. Patik.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları (En, Boy, Yükseklik): 10 cm x 27 cm x 40 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Geleneksel tepme keçe tekniği.

5.2. ÇANTA

Şekil 76. Dikişsiz keçe çanta.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2015.

Boyutları: 40 cm x 27 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe.

Kullanılan Motifler: Nalçalı baklava motifi.

Şekil 77. Keçe çanta.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2010.

Boyutları: 34 cm x 25 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği, sim sarma.

Kullanılan Motifler: Dağ keçisi.

Şekil 78. Kumaş keçeleştirme tekniği ile keçe çanta.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 25 cm x 33 cm.

Kullanılan Malzeme: Pamuklu tülbent, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme tekniği.

Kullanılan Motifler: kumaşa ait çiçek motifleri.

5.3. KIYAFET/GİYİM

Şekil 79. İpek kumaş ile keçe giysi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2020.

Boyutları: 50 cm x 120 cm.

Kullanılan Malzeme: İpek kumaş, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama desen.

Şekil 80. Pamuklu kumaş ile keçe giysi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 50 cm x 120.

Kullanılan Malzeme: Pamuklu kumaş, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme tekniği.

Kullanılan Motifler: Kumaşın üzerindeki çiçek motifleri.

Şekil 81. Keçe paço.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2012.

Boyutları: 45 cm x 60 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Ok yay, yaba motifi.

Şekil 82. İpek kumaş üzerine ekoprint ve kumaş keçeletirme teknikleri ile tişört tasarımı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 50 cm x 70 cm.

Kullanılan Malzeme: İpek kumaş, Merinos kuzu yünü, gül, kokan ağaç, meşe palamudu, papatya.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeletirme, ekoprint tekniği.

Kullanılan Motifler: ekoprint bitki motifleri.

Şekil 83. Kumaş keçeletirme yöntemi ile tasarlanan elbise.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2015.

Boyutları: 60 cm x 120 cm.

Kullanılan Malzeme: Pamuklu desenli kumaş, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeletirme.

Şekil 84. Keçe çocuk elbisesi.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 50 cm x 60 cm.

Kullanılan Malzeme: Kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Kedi figürleri.

Şekil 85. İpek kumaş keçeleştirerek tasarlanan elbise.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2019.

Boyutları:60 cm x 135 cm.

Kullanılan Malzeme: İpek kumaş, ithal yün.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme.

Şekil 86. Cafe life ödül töreninde Gülenay Yalçinkaya'nın kendi tasarımı olan ve üzerinde taşıdığı keçe elbise.

Kaynak: Yalçinkaya, (2022).

Yıl: 2021.

Boyutları: 65 cm x 130 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, pamuklu kumaş.

Kullanılan Teknik: Kumaş keçeleştirme, prefelt tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 87. Keçe kaban.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2017.

Boyutları: 70 cm x 100 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Prefelt tekniği, tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

5.4. ŞAPKA

Şekil 88. Frig başlıklarından esinlenilerek üretilen başlık.

Kaynak: Yalçinkaya (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 25 cm x 50 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Şekil 89. El ile şekillendirilmiş keçe şapka.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2017.

Boyutları: 25 cm x 25 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Şekil 90. Sikke.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 25 cm x 30 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Şekil 91. Sikke.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 25 cm x 25 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Şekil 92. Keçeden çocuk şapkası.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 20 cm x 20 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe.

Kullanılan Motifler: Ayıcık yüzü, doğaçlama.

Şekil 93. El ile şekillendirilmiş keçe şapka.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2017.

Boyutları: 50 cm x 30 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe.

Şekil 94. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe şapka.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2020.

Boyutları: 30 cm x 30 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, papatya, kokar ağaç yaprağı.

Kullanılan Teknik: Ekoprint tekniği, tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Kullanılan bitki desenleri.

5.5. FULAR/ŞAL

Şekil 95. Tel kırma ile işlenmiş keçe fular.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2016.

Boyutları: 30 cm x 150 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, tel.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe, tel kırma nakışı.

Kullanılan Motifler: Suyolu motifi.

Şekil 96. Keçe panço.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 200 cm x 130 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe, prefelt tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 97. Keçe panço.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2017.

Boyutları:200 cm x 130 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe, prefelt tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 98. Keçe omuz şalı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2019.

Boyutları: 250 cm x 120 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, papatya.

Kullanılan Teknik: Ekoprint tekniği, tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

Şekil 99. Ekoprint tekniği ile tasarlanmış keçe omuz şalı.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 230 cm x 125.

Kullanılan Malzeme: Gül yaprağı, İthal yün.

Kullanılan Teknik: Ekoprint tekniğı, tepme keçe tekniğı.

Kullanılan Motifler: Doğaçlama.

6. TABLO VE DİĞER ESERLERİ

Şekil 100. Keçe kırlent.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2013.

Boyutları: 38 cm x 38 cm.

Kullanılan Malzeme: kumaş keçeleştirme tekniğı.

Kullanılan Teknik: Pamuklu kumaş, merinos kuzu yünü.

Kullanılan Motifler: Çintemani.

Şekil 101. Ekoprint tekniğı ile tasarlanmış keçe kırlent.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2020.

Boyutları: 30 cm x 30 cm.

Kullanılan Malzeme: İthal yün, gül yaprağı, çeviz ağacı yaprağı, gül.

Kullanılan Teknik: Ekoprint tekniğı, tepme keçe tekniğı.

Kullanılan Motifler: Kullanılan bitki desenleri.

Şekil 102. Çocukluk adlı tablo.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2021.

Boyutları: 70 cm x 100 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Rölyef tekniğı, iğneleme ve tepme keçe tekniğı, prefelt tekniğı.

Kullanılan Motifler: Her insan her yaşta çocuktur anlamını taşıyan elinde balon tutmuş bir çoban ve kuzu seven çocuk figürleri bulunmaktadır.

Şekil 103. Su altı keçe tablosu.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2021.

Boyutları: 35 cm x 50 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği ve iğneli nakış tekniği.

Kullanılan Motifler: Balık figürü, yosun ve çakıl taşları.

Şekil 104. Kertikli keçe tablo.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 50 cm x 50 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Kertikli keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Karahisar kalesi.

Şekil 105. Afyonkarahisar yilki atları.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2021.

Boyutları: 50 cm x 100 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Prefelt tekniği.

Kullanılan Motifler: Doğa ve at figürleri.

Şekil 106. Tatarlı tümülüsündeki ahşap firizler üzerindeki figürlerden oluşan tablo.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2018.

Boyutları: 50 cm x 70 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: İğneli nakış tekniği.

Kullanılan Motifler: Asker ve at figürleri.

Şekil 107. Yaren leylek ile Adem amca hikâyesini anlatan tablo.

Kaynak: Ata Arşivi, (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 50 cm x 70 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: İğneli nakış tekniği.

Kullanılan Motifler: Göl üzerinde leylek ve insan figürü.

Şekil 108. Keçe yaygı.

Kaynak: Yalçinkaya, (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 75 cm x 150 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Koç boynuzu motifi, kedi figürleri, doğaçlama dal motifleri.

Şekil 109. Keçe vazo.

Kaynak: Yalçinkaya, (2022).

Yıl: 2022.

Boyutları: 25 cm x 25 cm.

Kullanılan Malzeme: Merinos kuzu yünü.

Kullanılan Teknik: Tepme keçe tekniği.

Kullanılan Motifler: Çiçek ve karanfil motifi.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Keçe sanatı çağlar öncesinden günümüze kadar ulaşabilen en eski el sanatlarından biridir. Keçenin köklü bir geçmişe sahip olması keçe ustalarına ve sanatçılara yani keçeye gönül vermiş kişilere bir bağlamda sorumluluk yüklemiştir. Keçe tarihimizin, kültürümüzün aktarımı olan, geçmişten bugüne olduğu gibi bugünden de geleceğe izler taşıyacak olan nadide bir el sanatıdır. Keçe ustalarının ve sanatçılarının üzerindeki sorumluluğun ağırlığı ise geçmişten gelen geleneği yaşatabilmenin yanı sıra sanatın sürdürülebilirliği için güncel yaklaşımlarla da harmanlamaları gerektiğindedir.

Keçenin kullanım alanları zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Barınma ve kepenek olarak kullanılan keçe, giyim ve tekstil alanlarına daha çok girerek estetik bir anlam kazanmıştır. Böylece keçenin kullanım amacı zorunluluktan çıkmış ve günlük hayatta sanat ve zanaat anlamında daha çok yer edinmiştir.

Keçenin hammaddesi olan yünün üretimi ülkemizin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine uygun iklim ve coğrafi koşulları sebebiyle gerçekleştirilmektedir. Koyun yetiştiriciliği ülkemizde belli başlı şehirlerde daha yoğun kullanılmakta ve üretimi yapılmaktadır bunlardan birisi de Afyonkarahisar'dır. Afyonkarahisar, koyun yetiştiriciliğine uygun iklimi ve coğrafyası sayesinde keçe üretiminde önde gelen bir şehir haline gelmiştir. Keçe üretiminde kullanılan birçok yün çeşidi vardır fakat Afyonkarahisar yalnızca koyun ve keçi üretimine uygun iklim koşuluna sahip olduğu için her çeşit yün elde edilememektedir.

Keçe üretiminde keçenin kalitesini belirleyen en önemli unsur yün lifleridir. Üretimi yapılacak keçenin kullanım alanına göre yünün mikronu belirlenmektedir. Tekstil alanında ince mikronlu yünler tercih edilirken kaba kumaş keçelerde kalın mikronlu yünler kullanılmaktadır. Ülkemizde ve ilimizde artık ırkı bozulmuş koyun ve kuzular yetiştirilmektedir. Irkı bozulmuş kuzu yünleri ise keçeleşme yeteneği oldukça az olan yünlerdir. Ülkemizde keçe üretimi yapılmasına karşın ince mikronlu yünlerin üretimi yapılmamakta böylece yalnızca kepenek ve yaygı gibi kaba kumaş keçeleri için kullanılan yünler elde edilmektedir. Bu yüzden çoğunlukla ithal getirtilen yünlerle üretim yapılmaktadır ve bu durum keçe ürünlerin fiyatlarını da etkilemektedir. Keçe üretim yapan kişiler bundan dolayı ithal yün tercih etmektedir. Ülkemizde ve ilimizde koyun yetiştiriciliğinin yaygın olmasına karşın yünlerin başka ülkelere temin edilmesi üzücü bir durumdur.

Afyonkarahisar'da üretimi yapılan keçelerin üzerinde kullanılan motifler genellikle anlam içerikli motiflerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu motifler geometrik, nesneli, doğadan stilize edilmiş ve anlam yüklü motifler olarak sınıflandırılmıştır. Kullanılan motifler genellikle geleneksel Türk motiflerinden oluşmuş bazıları ise nesilden nesile keçecilik mesleğini bugüne taşımış ustaların hayal gücüne dayanarak oluşturduğu motiflerdir.

Afyonkarahisar’da açılan dernek, kurslar ve sergiler insanlara farkındalık oluşturma konusunda oldukça etkilidir. “Afyonkarahisar Keçe El Sanatlarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği” keçenin Afyonkarahisar’da gelişimi açısından önemli bir adım olmuştur. Yerli ve yabancı halkın, şehre gelen turistlerin ilgisini çekmeyi başarmış ve keçenin gelecek nesillere aktarılması konusunda da etkin rol oynamaktadır. Dernekte keçenin kültürel açıdan önemi, yapım teknikleri ve sağlık açısından önemi anlatılarak unutulmaya yüz tutmuş keçenin unutulmamasını aksine yaşamasını ve günlük hayatta kullanımı sağlanmaktadır. Derneğin yanı sıra keçe alanında faaliyet gösteren kurslar da bu amaç doğrultusunda önemli bir yere sahiptir. Halk eğitim merkezlerinin destekleriyle açılan keçe kursları sayesinde insanlar keçeyle tanışma fırsatı bulmuştur.

Keçeyi kepenekten ibaret gibi gören bir topluma karşı keçenin aslında hayatımızın her köşesinde olduğunu, sağlığa olan faydalarını anlatarak bilinçlendirme çabası içerisinde olan aynı zamanda geleneğimiz ve kültürümüz açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu anlatan sanatçılarımız da bulunmaktadır. Gülenay Yalçınkaya, geleneksel keçeyi güncel yorumlarıyla hem ülkemize hem de yurt dışına tanıtmış ve tanıtmaya devam etmektedir. Açmış olduğu sergilerle, katıldığı sempozyumlarla yayımlanan bildiri makale ve kitaplarıyla aynı zamanda gönüllü olarak gerçekleştirdiği keçe workshop etkinlikleri ve kurslarıyla keçeye yön veren bir isimdir.

Yalçınkaya keçe ürünlerinde genellikle ithal merinos kuzu yünü kullanmakta, yerli yünleri ise kaba keçe kumaşlarda kullanmaktadır. Uygulamalarında geniş bir ürün çeşitliliği vardır. Keçeyi ayakkabı, patik, çanta, kıyafet, şapka, fular, şal, kırlent, tablo, oyuncak ve aksesuar gibi birçok alanda kullanmaktadır. Bu tasarımları oluştururken tek bir tekniğe bağlı kalmadan birçok yöntem ve tekniklerden faydalanmıştır. Bu teknikler; ekoprint (ekolojik baskı) tekniği, kertikli keçe tekniği, kumaş keçeleştirme (nuno felt) tekniği, keçe nakışı (iğneli) tekniği, shibori tekniği, prefelt tekniği, upwolving tekniği ve üç boyutlu keçe tekniğidir.

Araştırma, gözlem ve görüşmeler neticesinde açılan kurslar ve sergilerle insanlara yünün fiziksel özellikleri, sanatsal kullanımı aktarılmış, 2019 Covid 19 pandemisinde insanların evlerine kapanmaları esnasında keçeyle olan uğraşları artmış ve aileler keçeyi daha yakından tanıma fırsatı elde etmiştir. Pandemi sonrası yüksek enflasyon sebebiyle ülkemize ithal gelen yünlerin de fiyatları artmış bundan dolayı keçeye olan rağbette de tekrar düşüş gözlemlenmiştir.

İnsanların keçeye olan merakının artması günlük hayatta daha çok kullanmaları için bu alanda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Okullara, iş yerlerine keçeyi ve keçenin insan sağlığına olan faydalarını anlatacak etkinlikler düzenlenebilir. Otobüs duraklarına, tabelalara insanları bilinçlendirecek ve merak uyandıracak şekilde yine yünün ve keçenin insanların üzerindeki pozitif etkisini, sağlığa faydalarını, çocukların el becerilerini geliştirmesi hakkında küçük cümlelerle sıkmadan anlatacak yazılar, afişler ve pankartlar asılabilir. Gelen yerli ve yabancı turistleri gezdiren turlarla anlaşmalar yaparak keçe atölyeleri gezdirilebilir böylece kültürel aktarım ve bilgi aktarımı gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA

- Ateşok, E., Başaran, F. N., (2017). Afyonkarahisar İlinde 'Külâh'ı Mevlevî' (Sikke) Üretimi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(34), 1799-1814. Ocak 01, 2022.
- Atilla Tekstil. (2020). 'Yün Kumaş Genel Özellikleri Nedir?', Yün Kumaş Nedir? - Yün Kumaş Çeşitleri-Üretimi-Fiyatları ve Özellikleri (atillatekstil.com) (Erişim Tarihi: 10.09.2022).
- Baltacı, İ., (2016). *Şanlıurfa Tepme Keçeciliğinin Yeni Tasarımlarda Kullanılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Başaran, Fatma Nur ve Çolak, Adem. Keçe Ustası Arif Cön. *Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu Bildirileri - 13-15 Ekim 2011*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011.
- Begic, H. N., (2014). *Gelenekteki Değişim ve Keçecilik Sanatı*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bilir, M. Z. (2018). Ekolojik Boyama Esaslı Çok Renkli Yüzey Tasarımı. *Yedi*, (20), 63-73. DOI: 10.17484/yedi.384974
- Bozkurt, H., Kayabaşı, N. & Özkoca, B. (2016). Çorum El Sanatlarında Kullanılan Motifler ve Anlamları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 0-0. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/hititsosbil/issue/45202/566069>.
- Çeliker, D., (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler. *Hakemli Dergisi*, 1-19. Ocak 30, 2022.
- Derebaşo, Z., (2016). *Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Eraydın, Ö. (2019). *Geleneksel Keçe Sanatı ve Çağdaş Sanat İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları s. 112.
- Erbek, M. (2006). *Çatalhöyük'ten Bugüne Anadolu Motifleri*. Türk Motifleriyle, Geçmişten Günümüze... (tarimorman.gov.tr) (Erişim Tarihi: 10.09.2022).
- Ilgın, Ö. (2011). *21. Yüzyıl Başında Tepme Keçe Ürünlerinin Geleneksel ve Çağdaş Tasarımlar Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- İlden, S., Akçora, E., (2012). Afyonkarahisar’da Keçecilik Sanatı. *1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 08-10 Ekim 2012, Antalya, Türkiye, 123-126.
- Kayabaşı, N. ve Yanar, A. (2013). “Türk El Sanatlarında Kullanılan Nazar Motifleri ve Alevilerde Nazar İnancı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (65),169-184.<http://hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/viewFile/1257/1246>. Erişim Tarihi: 08.06.2014.
- Koca, N., Yazıcı, H., Ekiz, E., (2018). *Afyonkarahisar’da Keçecilik ve Keçeciliğin Kültürel Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13951>, (Erişim Tarihi 05.02.2022).
- Küçük Kurt, Ü., & Oyman, N. R. (2018). *Afyonkarahisar’da keçe üretimi ve keçe atölyeleri*. Afyonkarahisar Belediyesi.
- Mervece Eğitim, (2020). *Yün keçe işleme | Keçe ile işleme nasıl yapılır | Keçe işi*, (<https://www.youtube.com/watch?v=AIZozzPt514>) (Erişim Tarihi: 21.09.2022).
- Nasrattınoğlu, İ.Ü., “Afyonkarahisar’da Keçe”. *Kültür ve Sanat*, 3(9), 50 – 53, 1991.
- Ovacık, M., Gümüşer, T., (2016). Geçmişten Günümüze Keçe: Ayfer Güleç İş Modeli Üzerine Bir Analiz. *Yedi:Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, (15), 155-168. Ocak 30, 2022.
- Özhekim, D. A. (2009). Keçenin Hikayesi ve Sanatsal Üretimler. *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, 1, 123-126. Ocak 01, 2022.
- Şehitoğlu Konağı, *Özel Konaklama Tesisi Binamızın Tarihi*, Şehitoğlu Konağı / Hotel Binamızın Tarihi (sehitoglukonagi.com) (Erişim Tarihi:10.09.2022).
- T.C. Tokat Valiliği, (bt), Tokat Yazmaları, www.tokat.gov.tr/tokat-yazmalari (Erişim Tarihi: 10.09.2022).
- Tarih ve Arkeoloji, (2014), *Tatarlı ve Lale Tepe-Lydia Kurganları*, Tarih ve Arkeoloji: Tatarlı ve Lale Tepe-Lydia Kurganları (tarihvearkeoloji.blogspot.com) (Erişim Tarihi: 10.09.2022).
- Tekstil Sayfası, (2010), *Mordan Nedir? Mordanlama İşlemi*, Mordan Nedir, Mordanlama İşlemi-Tekstil Sayfası (tekstilsayfasi.blogspot.com) (Erişim Tarihi:10.09.2022).
- Tekstil Sayfası, (2010), *Mordan Nedir? Mordanlama İşlemi*, Mordan Nedir, Mordanlama İşlemi-Tekstil Sayfası (tekstilsayfasi.blogspot.com) (Erişim Tarihi:10.09.2022).

- Uğurlu, A. (2005). Türk Sanatı Kavramı Perspektifinde El Sanatları. *V. Türk. Kültürü Kongresi. Ankara: AKM Yayınları.*
- Yalçınkaya, R.G. (2009). *Halk Plastik Sanatlarından Keçecilik ve Afyonkarahisar'da Yansımaları: Keçeye Ter Düştü.* İzmir: Elik Yayınları.
- Yalçınkaya, R.G. (2019). Keçe Yüzeyinde Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar. 74. *Uluslararası Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Kongresi Türkiye Litvanya İlişkileri Bildiri Kitabı, 26-30 Mayıs 2019, Litvanya, 265.*

Kaynak Kişiler

- Arpaözü, S. (2022). Keçe Sanatçısı, '*Kişisel görüşme*', Afyonkarahisar.
- Dalgıç, E. (2022). El Sanatları Alanında Ücretli Usta Öğretici, '*Keçe kursu*' hakkında görüşme, Afyonkarahisar.
- Düzaağaç, T. (2022). Dördüncü Nesil Keçe Kepenek'de Usta, '*Keçe, keçecilik*' hakkında görüşmeler, Afyonkarahisar.
- Erkuş, İ. (2022). Erkuş Kardeşler ve Topçu Keçe Kepenek'de Usta, '*Keçe, keçecilik*' hakkında görüşmeler, Afyonkarahisar.
- Eşsiz Y., Eşsiz E. (2019). Akören kasabasında koyun yetiştiricileri, '*Yün ve koyun yetiştiriciliği*' hakkında görüşmeler, Afyonkarahisar.
- Küçükkurt, Ü. (2022). Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Akademisyen, '*Kişisel görüşme*', Afyonkarahisar.
- Tahmaz, S. (2022). Kültür Bakanlığı Sanatçısı, '*Kişisel görüşme*', Afyonkarahisar.
- Yalçınkaya, G. (2022). Kültür Bakanlığı Sanatçısı, '*Keçe, keçecilik hakkında ve kişisel görüşme*', Afyonkarahisar.